

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra společenských věd

Bakalářská práce

Jana Kantorová

Pojetí člověka, společnosti a státu v Aristotelově díle

Olomouc 2018

vedoucí práce: doc. PhDr. Petr Zima, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji tímto, že jsem bakalářskou práci na téma *Pojetí člověka, společnosti a státu v Aristotelově díle* vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů, pod vedením svého vedoucího bakalářské práce.

V Olomouci dne 5. 4. 2018

.....

Jana Kantorová

Poděkování

Poděkování patří vedoucímu bakalářské práce PhDr. Petru Zimovi, Ph.D., za jeho odborné vedení, poskytnuté konzultace, za pomoc, rady, připomínky i doporučení materiálových podkladů v průběhu celé tvorby práce.

Mé poděkování patří zejména rodičům, kteří mne v práci podporují, poskytují mi klidné prostředí, zázemí pro vzdělání a rozvoj. Za jejich ochotu, ohleduplnost, shovívavost a trpělivost při mém studiu, bez kterého bych se k dokončení této práce neobešla.

OBSAH

ÚVOD	5
1. ARISTOTELES A JEHO DOBA	7
1.1 Kontext doby a původ filozofie.....	7
1.2 Osobnost Aristotela.....	8
1.3 Aristoteles a Platón	9
1.4 Od komplexnosti k těžišti.....	13
2. POJETÍ ČLOVĚKA V ARISTOTELOVĚ DÍLE	15
2.1 Člověk jako individualita v díle Etiky Nikomachovy.....	15
2.2 Vlivy a jejich působení na život člověka	16
2.3 Význam dobra v životě člověka a jeho směřování.....	17
2.4 Význam umění, umělce a uměleckého díla a tvorby pro život člověka.....	19
2.5 Pojetí slasti v Aristotelově díle	21
2.6 Význam člověka pohledem Metafyziky.....	23
3. CHÁPÁNÍ SPOLEČNOSTI A STÁTU U ARISTOTELA	35
3.1 Člověk a přátelství jako základ společnosti	35
3.2 Člověk ve společnosti a státě	37
3.3 Vnímání jedince podstat lidské existence ve společnosti	40
4. VYUŽITÍ TÉMATU VE VÝUCE K OBČANSKÉ VÝCHOVY A ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH VĚD	42
ZÁVĚR	44
PRAMENY A LITERATURA	47
ANOTACE	48

ÚVOD

Proč jsem se rozhodla zaměřit studium práce na téma filozofie významného myslitele starořeckého období? Co očekávám od studia Aristotelovy zpovědi a s jakými pocity přicházím do styku v úvodu počátků procesu děje z osobního pohledu? Předcházím k problematice se sokratovsky pojatým všeobecně známým citátem: „Scio me nihil scire“, tedy že vím, že nic nevím a vnímám, své počátky před samotným vstupem průniku do problematiky, jako čistý list nepopsané stránky papíru, jež teprve bude popsán. V motivaci nedisponuji předpojatými názory, přistupuji k výzvě s nezaujatým postojem a bez konkrétních očekávání. Aristotela uchopím s veškerou podstatou všestranné orientace v poznávání světa a zejména následně ke vztahu k člověku. Neočekávám, nýbrž předpokládám, že mne filozofie obohatí o pohled na tento svět pomocí jiné perspektivy, z jiného úhlu pohledu. Jediné očekávání tedy směřuji pouze subjektivně ke své osobě.

Cílem mé práce je snaha poznání, vyřčení touhy porozumět a zprostředkovat takto získané poznatky. Pohlédneme nyní ke konkrétní struktuře této práce a na to, čemu budu věnovat svou pozornost. K vykreslení obrazu směru pohybu Aristotela, pokládám za nezbytné do první části umístit kontext jeho doby zasazení, s historickými souvislostmi, a poté samozřejmě povahové a osobnostní charakteristické rysy samotného, významného myslitele. K bližšímu porozumění průběhu vzniku koncepcí, vestavíme filozofa do opozice jeho předchůdcům. Poukážeme a předložíme si příklady společných i rozdílných znaků. Po tomto srovnání se plynule přemístíme přímo k poloze pojetí Aristotela. Zaměříme se na výklad člověka ve všech jeho souvislostech. Budeme se zabývat vlivy, na jedince působícími, podstatami dobra a jejich významem v lidském životě. Přihlédneme k významu umělců a umění, k rozvoji člověka a vysvětlíme si Aristotelův myšlenkový proud pojetí středu. Nesmíříme se s povrchním nadhledem, pouhých vnějších sfér a zamíříme rovnou do hlubin poznání vnitřních podstat a působností i souvislostí, jádra zájmu člověka, bytosti a vzájemných vztahů. Návazně se poté přesuneme do úseku důležitých děl Aristotela. Etiky Nikomachovy, O duši, jako oblast mravní výchovy, etických zásad, jako oblast přátelství, společnosti, lidských vztahů a mnoha dalších. Poetiky, jako chápání státu a struktur nejen z pohledu právního, politického, sociálního, ale také dalších. A Metafyziky, jako

uchopení člověka a jeho existence z antropologického a historického hlediska, pojetí bytí, jsoucna a mnoha dalších terminologií. Všechna díla se odkazují k nejpodstatnějšímu, ústřednímu středobodu zájmu, k bytosti – člověku. Tuto linii tedy neopustíme.

Naším hlavním zájmem bude tazání po člověku a aspektech světa, na něj působících, ze všech možných stran. Pokusíme se odhalit vazeb, pozic, existence, původu a dalších významů ve všemožných souvislostech. Shrňme tento zájem cílení názvem, veškerenstva. Vytyčme, jaký potenciál filozofie v životě jedince má, jak je využitelný ve výuce dnešní doby. Odkážme se na principy, kterými lze žáky, studenty subjektivně rozvíjet, objektivně informovat a motivovat, jaký vliv na ně může mít a čím je tento přínos umožněn. Pojd'me nyní pohlédnout k cílům konkrétně, snažme se dozvědět - vědět více.

1. ARISTOTELES A JEHO DOBA

1.1 Kontext doby a původ filozofie

Kontext dobového zařazení zárodků působnosti antické filozofie lze nalézat v rozvoji starořecké a starořímské společnosti v obdobích konce sedmého až šestého století. Kořeny vzniku filozofie se opírají o zájem k oblastem provázaných ekonomickými, obchodními i politickými strukturami, o touhu poznání fyzikálních, matematických a astronomických jevů a vnímání mytologie, umění a poezie. Dochází k postupnému osvobozování pojmu, který dnes označujeme filozofií. „*Proces tohoto osvobození probíhal ve starověkém Řecku tak rychle, že už v 5. stol. př. n. l. vznikly filozofické a kosmologické systémy, v nichž již není mýtus základním názorem, ale obrazným prostředkem vyjádření myšlenky,*“ (Asmus, 1968, s. 8-9). Přes velký zájem o přírodu nacházíme sklony ke zdůvodňování, tezím, a snahou názorného vysvětlování v podobě teorémů. Od postupně odštěpujících se oborů se filozofie liší a vyznačuje především snahou pokusu hypotéz a otázek, bez užití jakýchkoliv experimentů, výzkum je prováděn na základě pozorování v analogicky strukturovaných postupech k uchopení původu, podstaty a existence světa a okolností k němu se vztahujících. Odehrává se rozkol filozofií. Se stále větším zájmem o přírodu v návaznosti na vliv člověka, dochází k dalšímu štěpení v názorech myslitelů v pojetí dialektickém a metafyzickém. Takto vznikající různosti názorů sledujeme v procesu neustálého střetávání. Filozofové se snaží nacházet podstaty věcí užitím různých způsobů a postupů ve všech oblastech poznání, snaží se své myšlenky demonstrovat. Vzájemně si odporují v různostech smýšlení. Začíná se rozšiřovat myšlenka vzniků a zániků, či pojetí věčnosti. Zájem je kladen na porozumění jsovcu a vniknutí, mnohdy až za hranice chápání, do smyslového světa. Dochází k vzájemným kritikám, polemice, rozvíjí se propagace a učení, utváří, formují se první školy a filozofie se stává podstatnou součástí lidské společnosti. Nabývá vlivu na životě občanů a začíná být chápána jako neodmyslitelná součást v životě člověka, (Asmus, 1986, s. 7-19).

Myslím si, že se většina z nás se setkala, zaznamenala či někdy ve svém životě zaslechla jméno důležitého představitele filozofie, jímž se budu ve své práci věnovat. Dovolte mi prosím, abych vás nyní seznámila s významnou osobností filozofie starověkého Řecka.

1.2 Osobnost Aristotela

Aristoteles, žák Platóna, se narodil v roce 384 př. n. l. v Trácii nedaleko Makedonie. Jeho otec Nikomachos byl lékařem, a proto měl také sám Aristoteles možnost zkoumat fyzickou podstatu člověka. Když v roce 367 př. n. l. odjel do Atén, vstoupil do Platónovy Akademie. Aristotelovými přednostmi byly zejména sečtělost a rozum. Z dokladů vychází rozpor mezi Aristotelem a Platónem, načež po změně vedení Aristoteles z Akademie odešel a opustil také Athény a usídlil se v Atarne. Jeho následná cesta vede do Mytiléné na ostrově Lesbos. Aristoteles přijal pozvání makedonského dvora a úzkým kontaktem začal učit Alexandra. Alexandr byl synem makedonského krále Filippa. Ačkoliv se traduje, že vliv Aristotelovy výchovy byl značný, netrvala dlouho. Nezaujímá tedy jediného, výhradně postavení filozofa, teoretika, řečníka. Stává se jedinečným vychovatelem, učitelem a pedagogem a doprovodem na cestě poznání.

Když zde filozof nenalézal své dostatečné uplatnění potenciálu, přesunul se jako již starší muž zpět do Athén. Po dlouhodobém bádání, vědecké činnosti a hromadění materiálů přírodovědecké i historické činnosti, se zde rozhodl otevřít vlastní školu, umístěnou u chrámu Apollóna Lykeiského, dle něhož získala také svůj název Lykeion. Vzniká v roce 335 př. n. l. Jeho přednášení bylo zprostředkováno pod širým nebem, kde se svými žáky procházel. Tato metoda výuky získala následného označení peripatetičnosti, což vychází z výkladu slova, procházení se a vyučování získalo povahu praktikující v následných dvou podobách. O jedné se hovoří jako o *exotické, čili přednášení rétoriky postupné pro všechny, akroatické a esotické, která byla určena jen pro ty, kteří měli již určitou přípravu*, (Asmus, 1986, s. 258-259). Z důvodu velkého množství dokumentů a materiálů bylo nutnost zavést třídění, a tak vznikl třídící systém sestavy speciální knihovny.

Po smrti syna Filippa makedonského bylo postavení pro Aristotela v Aténách silně ohrožujícím z důvodu vzniku silné protimakedonské vlny. Následky vyústily k utvoření procesu proti Aristotelovi a jeho obvinění z bezbožnosti. Neboť neměl Aristoteles odvalu spáchat čin provedený Sokratem, odebral se pryč z Atén již před samotným rozsudkem. Přemístil se do Chalkidy na ostrově Euboia. Následující rok 322 př. n. l. však na tomto místě umírá, (Asmus, 1986, s. 255-260).

A jaké povahy Aristoteles vlastně skutečně nabýval? Byl zajisté empatickým člověkem, neboť se dochovala známá závěť před samotným odchodem z Atén, kde projevuje starost nejen o blízké, ale také otroky. K otrokům má jistý vztah už za svého života. Je to znatelné v díle *Politika*, kde tuto svou vlastnost popisuje podrobněji. Protože se do tak značné míry zabývá výzkumem na základě experimentálních poznatků, lze jej bezpochyby označit empirikem a nápaditě vynikajícím pozorovatelem. Domnívám se, že byl člověkem značně pracovitým, což vyvozují, z vyloženého úsilí pro výtvar systematiky a oddílů, jež vystihuje tak všestranného zaměření. Reflektuje to až neskutečně obdivuhodnou, cílevědomou, neodbytnou, leckdy až radikální povahu pro dosažení neúprosných záměrů. Obraz filozofa jako moralisty s etickým zaujetím a striktního kritika, bez smyslu pro humor s nelibostí k filozofii sofistů, vykresluje ve svém díle, *O přiběžích starší řecké filozofie*, Luciano De Crescenco. Vážnosti osobnosti Aristoteles společně s Platónem, jedním z kmotrů řecké filozofie, nabývá ve své době tak značné, že v podstatě snaha vzepřít se jich názorům znamená odsouzení vyřazení z filozofického seznamu, (De Crescenco, 2010, s. 178).

Další informace a fakta o této osobnosti jsou bohužel mnohdy omezená, ba dokonce velice často nepřesná a nespolehlivá. Vycházejme tedy z fragmentů těch, jež jsou nám známy. A využijme útržků rozprav, částí, citátů, převzetí a torz, jež nám byla dochována. Předpokládejme jejich správnosti. Pokusme se rozluštit pohled myslitelova tázání, názorů na svět a strukturám a dějům se odehrávajících, pokusme se porozumět alespoň z části jeho studiím, badatelství a souhrnu myšlenek i soustavám úvah, alespoň z nabídnutých či zprostředkovaných, leckdy útržkovitých soupisů přímo z děl či na něj navazujících filozofů. Posuďme sami, v jakých polohách lidského chápání se Aristoteles pohybuje a nalezneme vliv i přínos filozofa, jednoho z největších starořeckých myslitelů.

1.3 Aristoteles a Platón

V porovnání s Platónem, je Aristoteles člověkem radikálním se střízlivostí, badatelsky přísného charakteru, zaměřeným na principy rovnosti a formálnosti v logice. Projevuje nezaujatý postoj vůči realitě v nezbytnosti pochopení smyslu až k samotné podstatě. Upřednostňuje nazírání v rámci možného, v rámci rozumu. Je racionalistou, realistou. Nesouhlasí se světem oddělených idejí. Ve snaze zamezit nesprávnému mínění, se věnuje biologickému modelu chápání nauky. Jak je řečeno

slovy Aristotelovými. „*Svět nevznikl a nezanikl*,“ (Patočka, 1994, s. 35). Neboť jeho krása by údajně úmyslně vzniknout nemohla. Nic nemá takovou hybnou sílu, že by dokázalo způsobit z rozhodnutí vůle pohybu pro vytvoření v oné chvíli. Vnímá dění jako koloběh, který je neustále opakován a vyslovuje tzv. eóny, epochy věčnosti, od úkolu obnovy až k samotným úpadkům, za stálého opakování, k němuž se pojí odvěký univerzální zákon. Vede nás logos, k věčnému, společnému, (Patočka, 1994, s. 33-38). Platónovu nauku o idejích odsouvá svým protikladně chápaným světem, využívá dialektických argumentů pro vysvětlení.

Obávám se, že jeho výroky jsou bohužel převážně nedochovány, nicméně alespoň zlomek definic se nachází přinejmenším v naukách ideálních čísel. Bytí, pojetí nauky jsoucna, dialektiky, nabývá povahy definitivní. O fenoménu dialektiky se Patočka (1994, s. 62) vyjadřuje o nemožnosti, Bytí a Jedno považovat za genera, neboť to údajně vypovídá z logických úvah o nich. V obecném užití Bytí, jako termínu, Aristoteles jmenuje vyjadřovacím nástrojem počátků pohodlnosti člověka či neschopnosti schopnosti se vyjádřit. Aristoteles totiž, jak vyplývá z textu, klade důraz na přístup zřetelně k tomuto pojmu a pro jeho koncepci, je nadměru citlivý. Přijde mi, že Platónovo nedůsledné zacházení s výrazem, pro Aristotela tak význačným, bylo jedním z faktů odezvy následné konsekvence značné kritiky tohoto myslitele. Tendence členění vznáší prohlubování druhové řazení, mezi něž spadá společenství hmotné či eidetické. V obecném pohledu je Jsoucí a Jedno úzce provázáno, a shledáváme jejich významových osudů. Jak píše Patočka (1994, s. 69), „*kolik bude druhů jednoty, tolikéž i jsoucna*,“ (Patočka, 1994, s. 69). Mimo jiné se zjevuje tázání po společnosti vrcholného postavení na pozici nejvyšší. Lidé upevňují nejvýznamnější úlohu transcendentálnímu, přesahujícímu společenství. Objevuje se ale další otázka. Jaké mají společné znaky v tomto uskupení?

Běžně se dosahuje celistvosti na základě společného vnitřního skladu či společnými rysy, jak je tomu u uskupení přesahujícího, kde nalzáme společných znaků? Podle mého názoru je odpověď je nejasná, však objevuje se možnost tzv. společných známek, z nichž vzniká analogie a nabývá tak možných charakteristik, jež je do značné míry spojují, (Patočka, 1994, s. 56-62). K užšímu vymezení chápání analogie se budu více věnovat v podkapitole pojetí člověka v Aristotelově díle, antropologického významu člověka pohledem Metafyziky.

Aristotelovo vůdčí postavení v oboru, určuje jeho zaměření na kvalitativní výklad s kontextem smyslu veškerenstva, (Patočka, 1994, s. 83). Matematika poskytuje představu zbytečností a smyslů, sehrává roli ve vyvrácení platónových omylností metafyziky s ohledem na nejvyšší principy a jsoucno a odůvodňuje tyto úvahy jako překážku v bližším pojetí ontologických principů, v naukách o Bytí. Nabývá tak charakteru diskursivního, hodnot pro vědu a poskytuje ilustrací pro zrod metod, definic a demonstrací. Zatímco fyzika je naukou o pohyblivém jsoucnu, obsahuje stálost a změnu, je neodlučitelnou součástí filozofie, obsáhlejších a hlubších kořenů a je neopomenutelnou od vědy o jsoucnu, (Patočka, 1994, s. 73). Zajímavostí je, že ač se může zdát matematika si s fyzikou poměrně blízkými obory, mohou se jevit si velmi podobny a svou povahou se vzájemně velmi přibližovat, nikterak nestojí na stejné úrovni. Matematických mechanismů využívá Aristoteles ve výstavbě pyramidy pojmové hierarchie. S platónským základem je operováno diferenciovaně, přestože má svůj dozvuk v počinech dedukce a analytiky, (Patočka, 1994 s. 56-62).

Na straně jedné, Platónovo stupňovité uspořádání kosmu s navazujícími předpoklady idejí, preferovanými pro odhalování jsoucích věcí a vazeb hodnot neměnných, stálých, věčných, jež odlišuje od věcí pomíjivých, mezi něž řadíme složeniny původních, přecházejících živlů zjevů. Například ovzduší, vody či země. Vzniká trojúhelník konstrukce živlů. Na druhé straně Aristoteles předkládající vnitřní, imanentní řád přírodních zákonů s podílem možností na účasti a rozmanitějšími participacemi. Zdá se mu být úloha Platóna značně omezena. Reakcí na okolnosti, týkajících se Platonova vyrozumění a srozumitelnosti výroků, je Aristotelův opoziční postoj k názorům řečeným, připadá mu nezřetelné, nejasné, až vágní. Odpadá jeho ideální tvůrčí princip s implementovaným vnitřním problémem ideového svět a kopií vesmíru. Avšak Aristoteles jej zcela nevyvrací, neboť jeho model mu poskytuje živnou půdu pro formování konstrukcí, tvarování pohledu a vyčleňuje se segregacemi k obrazu svému. Vnímá smysl jsoucna jako součást obsahu tohoto světa, (Patočka, 1994, s. 53).

Ve srovnání obou myslitelů, Platón poukazuje věcmi mimo sebe, osu působnosti základy podobnosti, kde v opačném případě Aristoteles shledává vysvětlení právě tím, čím se nepodobají, svými rozdíly. Vnímá svět na základě odlišností. Tato rozporuplná, proti-pólová návaznost se stává rysem postupného

opuštění platonismu. Důležitost vůle dokládá na příkladu neustálé, opětovné kružnosti hvězd, jejich stálému setrvávání. Jak píše Patočka (1994, s. 40), „*byla to vůle, a vůle předpokládá rozdíl mezi tím, co máme, a čeho nemáme, rozdíl mezi rozvrženým a dosaženým*“, kdy hvězdy chtěly své setrvačnosti dosáhnout. Podobnost mezi nimi, můžeme nacházet v souvislostech utváření nového pojetí, značně nabývajícího na významu. Vidíme přetváření starých myšlenek k novým interpretacím. Zde se může zdát, že filozofie Aristotela podléhá revizím filozofie Platóna. Nicméně půda Aristotelova hledala odlišného uplatnění. Jak se vyjadřuje, neshledává význam v pouhém žvanění, blábolení, ale ve využití v praxi slučitelnou s apelací na praktická hlediska. Aristoteles vykazuje značných nejistot vzhledem k definitivnímu vypracovávání veškerých věd, ale pro své místo, kterém se nachází a svou pozicí, oplývá až neskutečnou jistotou a sebedůvěrou, (Patočka, 1994, s. 39-41).

Se všemi informacemi a poznatky, je úzce spjato pojetí nejen osobního života a jeho hodnot, ale také společnosti se vznikem nových pojmů. Znamená to změnu přechodu od sokratismu na půdu metafyziky a přístupu k osobě, jako jednotlivci. Oba zmínění se zasazují o velký posun předznamenáváním nejen ve filozofii, ale také v širších kruzích věd dalších. Lze hovořit o změně orientace a změně pozornosti, nikoliv o celkové přestavbě středu zájmu a pozornosti, v její úplné komplexnosti. Právě díky útěku z reality, jak je napsáno v literatuře, (Patočka, 1994, s. 9-21), s opuštěním nutností povinností, plnění praktických úloh, je možnost nalézt spásy a vykoupění. Když na způsob tohoto smýšlení pohlížím, přijde mi, jakoby Aristoteles opravdu byl, Patočkou vyřčeným, cizincem tohoto světa. Způsob, jakým se člověk takto odloučí, mi přijde přinejmenším osvobozující, nicméně si nedokážu samotné odloučení v praxi v dnešní době dostatečně představit. A také přiznejme si. Jaký prostor máme dnes v době, pro mne tak uspěchané, abychom se zamýšleli nad těmito otázkami?

Myslitel se nesnaží o úplné upuštění od světa, ve kterém žije, snaží se pochopit realitu a odhalit jsoucna konkrétního, toho, které nás obklopuje, (Patočka, 1994, s. 53). Cílem nové filozofie se stává ve službách veškerenstva universum, disponující souhrnem nejobecnějších forem a terminologií, jež jsou lidem společné, smyslem celku. Prvopočátkem všeho společného je zmíněné Bytí, které Platón není schopen od jsoucna odlišit. U Aristotela začíná prvotních snah po vyrozumění samotné vědy.

V konečném ustanovení tohoto úvodu, v němž jsem se pokusila vyložit představu o odlišnostech obou filozofů a znatelných rozdílech, mezi nimi se nacházející, lze ve výsledném konstatování pojmut v souhrnu skutečnosti existence fakt, že objevujeme nejen vzájemných rozporů v nastíněných příkladech, ale také shod staveb, společných znaků a podob jejich tvárností. Vyobrazením představ si myslitelé jsou do značné míry blízcí. Komparace jsou polemikou ve srovnávání a určování hodnot příslušejících a ukotvení významů pozic, správného řazení. Dokladem podobnosti je například soustava rozvrhu universalismu, ve znalostech hmotnosti a imateriálnosti, klíčových rozprav, pojmů prostředních členů návazností k matematice, pojetí světového jsoucna aj. Přestože je Platónova znalost součástí jeho nauky, vede svou pozornost k věcem nehybným, zmíněným imateriálním, na rozdíl od Aristotela, jehož záměrem je soustředěnost koncentrace k nejobsáhlejšímu, zaobírá se závěrem celkových neméně podstatných souvislostí a filozofických rázů přikládá tomu, co je jsoucí, (Patočka, 1994, s. 67).

1.4 Od komplexnosti k těžišti

V tuto chvíli, kdy jsem nastínila povahu osobnosti Aristotela a přehled životních událostí tohoto starořeckého filozofa, bych se ráda věnovala blíže filozofii autora a jeho spisům, které nám poskytují možnost hlubšího pojednání o jeho charakteru. První, co je nutno zmínit je širokost a rozsáhlost jeho práce, nelze opomenout důkladné pojmání zkoumaných záležitostí a rozmanité znalosti, tehdejších filozofických i vědeckých schopností. Řada základních dochovaných záležitostí je skutečným dílem filozofa, nicméně, u části z nich se jedná o podvrh. Pokud bychom očekávali strukturované, přesně dané a navazující texty, byli bychom nejspíš velmi zklamáni, neboť jsou tato díla v z velké části nedokončená či neucelená a jejich původní záměr byl nejspíš zcela účelný, směřující k přípravám, zápiskům a náčrtkům, jako přípravná fáze před konanou událostí. Projevují se tak ve velké míře řady specifických nedostatků v souvislosti s rozporami a zvláštnostmi, (Asmus, 1986, 260-263).

Organom je úvodním pojednáním vědecké práce a zároveň souhrnem logických vyjádření o nástroji ve smyslu filozofické vědy. Dílo zahrnuje kategorii, vyjádření a první a druhou analytiku, dále zahrnuje topiku v souvislosti s dialektikou, způsobu přesvědčení a text o sofistických důkazech. Dílo je koncipováno jako nauka o bytí, nikoliv jeho systematické struktury autorova myšlení. Bližší porozumění

problematiky nalézáme v jeho práci *Metafyzika*, jež má záměr za cíl hodnocení na základě spekulací, nikoliv důkazů a zkušeností. Hodnocením na základě využití metod a úsudků se později věnuje G. W. Friedrich Hegel, jehož pojí s Aristotelem jistý negativní rys v souvislosti s distancemi vůči danému či jsoucímu a jejich řečením tak nalézá společných specifik. Mezi další Aristotelova díla řadíme spisy přírodovědné povahy, jako jsou *Fyzika*, *O nebi*, *O částech živočichů* a jiné. Pojednání *O duši* je podstatným dílem v chápání otázek smyslu psychologického a biologického, mezi etické práce bezpochyby řadíme *Etiku Nikomachovu* a v politických záležitostech nalézáme pojednání *Politika*. Aristoteles se věnoval otázkám v *Rétorice*, a také *Poetice*. V devatenáctém století byl nalezen při bádání v Egyptě důležitý spis *Aténské Ústavy*, který se stal velice podstatným při hledání historického uspořádání tehdejších Atén, (Asmus, 1986, s. 260-263).

Aristoteles se ve svém díle nesoustředí výhradně na zdatnost tělesnou, nýbrž na zdatnost duševní a jeho úvahy tak vedou k zamyšlení a porozumění, směřování ke středu chápání podstat, což je velmi mnohdy obtížné. Občas se nacházíme v obtížných situacích, kdy pojem dobra se zdá být, jak ho vnímá myslitel, neuchopitelný. V případě nekorektního jednání v mezích dobra, jak Aristoteles vnímá, je způsobeno důvodem zapříčinění z neznalosti. Setkávám se s mnoha abstraktními pojmy, které se mi zdají velice vzdálené, ale zároveň velmi blízká. Hlubám, zamýšlím se nad otázkou univerzálního dobra pro člověka. Domnívám se, že pojem, dobro, je u každého jedince pojmem individuálním. Může tedy znamenat střed to právě pro každého z nás? Nepochází k posunům hranic tohoto středu u každého z nás právě v důsledku individuálního vnímání? Vše je na uvážení.

Přesto mi obhajoba Aristotela přijde logická, srozumitelná, promyšlená a smysluplná. Tázání vede tak podobně k protikladům a snaze obhájit mravní a etnostné jednání. Uvažuje, poučuje o pojmech dobrovolnosti a donucení, rozhodování pomocí rozumu a iracionality, spravedlnosti a křivd, citu a mnoha pojům mnoha dalším, hledá možnosti a předkládá směry, nerozvažuje cestou příkázání, ale doporučení s nabídkou různých východisek. Tak se mi jeví výborným, jako průvodce a nápomoc v touhách především po sebe-porozumění a hledání zákonitostí vzájemných vztahů lidí. Neváhám zmínit, že je jeho dílo velkým přínosem nejen pro jedince, ale také společnost.

2. POJETÍ ČLOVĚKA V ARISTOTELOVĚ DÍLE

V prvopočátcích pohlédneme na člověka jako jedince, jako individualitu. Budeme se věnovat tomu, co ho vystihuje, jak je ovlivňován a postupně ho zasadíme do struktur společnosti, docílíme k vystižení samotné existence a jejím podobám i podmínkám. Podrobíme se vystižení Aristotelova lidské bytosti, jsoucna a bytí hlouběji, překročíme práh viděného a přistoupíme k poznání – věděni smyslovému.

2.1 Člověk jako individualita v díle Etiky Nikomachovy

Uchopení podstaty problematiky člověka nalézám v díle Aristotelově, Etice Nikomachově. Svůj název získala po autorově synovi, který dílo po smrti otce nejspíš vydal. Tento čitelně psaný soubor je určen pro každého, ať je již lékařem, učitelem či prodavačem. Dílo má doporučující charakter, přičemž informuje čtenáře, jakým způsobem je vhodné myslet, nazírat, jednat a také konat, aby bylo dosaženo cíleného dobra. Je rozpracováno do členění deseti částí Knih. Pozornost je zaměřena na ctnost, spravedlnost, a oduševnělost konání způsobem, možným k dosažení eudaimonie, neboli blaženosti žití, nejvyššího dobra, jež vyplývá ze schopností daného jedince. Důraz je kladen na etické zásady funkčnosti vztahů nejen mezi lidmi, ale také člověkem a společností, člověkem a státem. Proto je zde také vyzdvihována důležitost politiky státu, ve kterém se jedinec nachází, neboť je jí vychováván a veden, usměrňován k určitému uvažování a předkládá hodnoty daného systému. Člověk je povinen je akceptovat. Vyzdvihuje poznatky správného fungování společnosti. Aristoteles nachází v člověku účel vyššího rázu, nejen jako tvora, jako živočicha s biologickými potřebami, ale jako jedince se schopnostmi rozvážnosti, uvědomělosti a rozumu, již je si vědom určitých řádů a zákonitostí ve světě. A tak autor praví, že sám svět je říší účelů, který vede ke společným cílům. V tomto světě není jedinec pouhým přihlížejícím, nabývá funkce a role tvůrce, a je zcela na něm, jakými prostředky ke společným cílům přispěje. Zdůrazňuje tak svobodnou vůli každého z nás, která má být používána na základě dobrovolnosti.

A zde se dostávám k první otázce podstaty mravního a správného jednání v pojetí starořeckého filozofa. Co je pro člověka dobré? „Podle Aristotela to, co jest pro člověka dobré, musí pro něho býti také zdrojem blaha a štěstí, taková jest lidská přirozenost,“ (Kříž, 1996, s. 12-13). Protože člověku nenáleží pouze práva, měl by plnit také úlohy svých povinností. V závěru díla autor nabízí pohled politického

společenského života, který je s těmito povinnostmi úzce spjat. Poukazuje na fakt, že v případě úcty k mravnímu řádu by nebyla dokonce ani potřeba psaných zákonů. Lidé by ctili a uznávali řád takzvaného nepsaného zákona, který by byl ve shodě s jejich vnitřním přesvědčením. Podmínkou k přijetí těchto nepsaných pravidel je shoda vnitřního smýšlení s požadavky vnějšího světa. Vnitřní duševní spokojenost může být naplněna pouze v případě pocitu svobody, a ta nemůže být uspokojena ve využívání politiky jako nástroje, donucovacího prostředku k získání moci. Ačkoliv je nutno podotknout a zmínit, že absolutní svobody nemůže být nikdy plně dosaženo, nabývání tak svobody je pouze záležitostí relativní. Člověk je závislou součástí a je upoután podmíněností, což vypovídá o konečném důsledku možnosti pouhé svobodné vůle ve volbě prostředků.

2.2 Vlivy a jejich působení na život člověka

Osobní cesta k mravnosti začíná již výchovou a procesem postupného utváření osobnosti. Každý člověk za své chování a jednání zodpovídá. S názory formování osobnosti jedince prostřednictvím vnějších vlivů, plně souhlasím a myslím si, že tímto postojem autor ukotvuje do svého výkladu nauky důležitost nejen ve výchově, ale i vlivu prostředí na jedince. Otázku si však kladu, kdy se člověk tedy stává dokonalým, nejen v osobním hodnocení a mínění, ale také v očích svého okolí? Autor se vyjadřuje o člověku dokonalém, při nálezů žadaného středu, jež je vrcholem dobra, a nabývá tak velkého významu. Přičemž tento vrchol nelze žádat totožně od každého jedince. Je nutností vést k přesvědčení a touze nejvyšší míry vzdělanosti, uvědomění si zásad pro život ve společnosti. Hovoří o vyváženosti snah mezi nadbytkem a nedostatkem. Nemělo by tak docházet k úplnému potlačování přirozených osobních žádostí, ale také by neměly převažovat. Každý člověk má své potřeby. Pocity či chůtice jsou s ním spjaty. Nelze se jich zcela vzdát, nelze se tak stát zcela chladným, bezcitným a zajisté to také není účelem. Zajisté není účelem ani dosažení blaženosti pouze pomocí rozkoše. Pojednává o tomto dosažení ve smyslu krátkodobé spokojenosti, které byly nástroji zejména hedoniků. Mnozí z nich byli následky věčného neklidu přivedeni k negativním myšlenkám a následnému názoru o ukončení svého života sebevraždou, kterou autor zásadně odmítá a pohlíží na ní jako na pokus prchavého úniku zbabělého jedince. V hledání smysluplné blaženosti neopomíjí otázku osudovosti, kde hovoří o popření plně nahodilých situací a vyzdvihuje povahu, charakter a schopnost osobnosti, se s danou záležitostí umět

vypořádat. Tím se projevuje jedincova stálost. Jsme složeni složkami duší, naší přirozeností jsou vlohy, které máme možnost rozvíjet. Původ mravnosti a mravní ctnosti je spjat se vznikem zvyků, oproti části rozumné, jejíž základ je spojen s již uplynulým časem, zkušenostmi a prožitky. Aby byl člověk schopen jít cestou dokonalosti, musí se vzdát své protivě a ustoupit tak od hranic chybnosti, ať už příklonem k nadbytku či nedostatku.

Jakým způsobem bude člověk nakládat se svým svými činy v cestě k nezczitelnému dobru, je záležitostí schopnosti a výkonnosti v činnosti a zdatnosti daného člověka. Měl by být soběstačný, avšak jako zoon politikon, schopen soudržnosti a členství v okruhu skupiny a kolektivu, společnosti, neboť ze slov filozofových se na povrch dere podstata smyslu jedince, jež je tvorem, určeným pro život v obci. A je podstatné být nejen dobrým člověkem, ale také dobrým občanem. Aristoteles ve svém díle pracuje s klíčovými pojmy Fysis, éthos a logos, kdež směr této filozofie vede k pozdějšímu pojetí člověčenství – humanitas.

2.3 Význam dobra v životě člověka a jeho směřování

Stěžejní záležitostí Aristotelova výkladu etických rozprav je nejen štěstí, ale také láska. Je jádrem jeho filozofie, vede k touze sebezdokonalování a chuti hledat a nacházet mravního ideálu nejen z povinnosti, ale hlavně rozumu. Jako důkaz důležitosti na pozici sehrávající role, dokládá projev Aristotela o lásce, jako pozitivní síle. V těchto souvislostech do jisté míry kritizuje výroky Empedoklovy, v nichž nesouhlasí s interpretacemi o snahách, dosáhnout sobě blízkého. Přátelství je rozumem chápáno jako příčina dobra a pře příčinou zla. Podle Aristotela tedy obvinění lásky z přičinění pohrom ve vztahu k prapůvodním žvlům, je zcela bezpředmětné, (De Crescenzo, 2010, s. 129). Táže se však, co se bude dít, až se podle slov Aristotelových, člověk stane dokonalým a nalezne tak veškerých nezbytností k mravnímu životu?

Filozof zde nachází jasné odpovědi. Stane se přirozeně šťastným, (Kříž, 1996, s. 80). Blaženost je věcí dokonalou. Člověk odolávající svému strachu, zbabělosti a nerozvážné smělosti se stává neohroženým, statečným. Posiluje svou identitu správným úsudkem. I přes veškeré útrapy, neštěstí a špatnosti chápe Aristoteles dobro jako stálost, která je podporována záměrnými volbami a rozvážností. Zbabělost a prchavost zde není na místě. „*Statečný člověk jest neohrožený, jak se na*

člověka sluší,“ (Kříž, 1996, s. 82-83). Uměřeností se projevuje míra schopnosti podlehnout rozkoším tělesným a prožitkům, nevázaností se rozumí překračování míry všestranně, potěšení z hledisek, které jedinec nevlastní a dochází tak k hodnotovým relativizacím, uměřený člověk se nepoddává přítomnosti bolesti a nepříjemnosti, zároveň však nepropadá prožitkům a příjemnostem, stejně tak, jako se nepoddává velkomyslnosti, malomyslnosti a nadutosti, hájí smysl pro čest se středností klidu bez náznaků hněvivosti. Hájí přátelství před nepřátelstvím, je pravdivý nejen v řeči ale i v životě, nepřiklání se k záludnostem či chlubnostem a úmyslem jeho jednání není radost ze lži. Nežijí ve vášni ani ve studu. Aristoteles má tendenci mluvit především ve smyslu, jaký by člověk být neměl. Mou otázkou nyní je, jaký tedy člověk býti má? Filozof hovoří o člověku spravedlivém, uměřeném. Co to znamená?

Ve významu spravedlnosti, pojímá smysl rovnosti, práv občanů před zákony života. Spravedlnost se nedá členit a není sestavená z dílčích součástí. Jedná se o ctnost, která je celistvá, nedílná. Stejně jako nespravedlnost. Nedá se štěpit, je záležitostí celku. Spravedlnost je částečná pouze v záležitosti náhledu pojímané ctnosti. Abychom mohli určovat spravedlnost, musí být zaveden střed rovností a vymezeny tak pojmy méně či více. Při odchylkách si lidé přestávají být rovni, a projevuje se nepoměr mezi ztrátami a zisky. Je-li požadováno dosažení spravedlivého jednání, středností tohoto zájmu je bod mezi činností konání bezpráví a právní snášenlivostí. Nespravedlnost se tak stává krajností.

V otázkách křivd se zamýšlím nad vztahy křivdy snášet, či činit. V obou otázkách získávám těchto odpovědí. Pokud nebude přítomen činitel křivd, nebude připuštěno utrpení a snášenlivosti křivd činěných, ale také obráceně. Člověk nemá křivdit především sám sobě. Tužby, nesprávného jednání, bývají nejčastější motivy, za cílenými zisky. A zde se největší nespravedlnost nalézá ze stran rozdělujících. Úskalím se stává soud, hlavně ze stran poškozených, činěn z nevědomosti a následná touha po pomstě, z křivd učiněných. V pojmu slušnosti, epikie, se vyjadřuje poněkud dost skepticky, jelikož ji nevnímá v příliš pozitivním duchu. Praví o úvahách slušnosti, jako o jednání, které se rovná právu. Mnohdy však bývá cíleně využíváno ve skrytých úmyslech snah této vlastnosti zneužít a přidružit si tak jistých výhod užívajícího jedince. V pohledu povah vztahů a jednání se slušnými jedinci nachází rozporuplnost a prokazatelných odlišností v přístupech, náklonnostech a chování

ostatních. Mnohdy se dobrovolně poddávají lžím a křivdám. Jednání úmyslné, ze strany zneužívajícího, je neetické a nemorální. V publikaci se setkávám s podněty rozumových ctností, kde pohled na člověka vnímáme stránkami poznávacími a usuzovacími. Závěrečný, ať už správný či nesprávný úsudek, je ovlivněn našimi smysly, rozumem a žádostivostí. Tento takzvaný trojí počátek duše odráží následné jednání a chování.

2.4 Význam umění, umělce a uměleckého díla a tvorby pro život člověka

Mne jako malířku a kreslířku oslovuje autorův názor na umění. Uměním označuje činnost tvůrčí, a ta se neslučuje s jednáním, častokrát se uskutečňuje ve sloučení s náhodou. Z nejvyššího možného dosahu v této oblasti, plyne označení moudrosti, jež se liší od umění rozumět. Rozličnost nacházíme v prospěchu. Moudrost je věděním a rozuměním zároveň, a proto má hodnotu nejvyšší. Nikdo není přirozeně moudrým, k uplynulému času získal uznání, chápání a rozumění. Rozumnost je často pojímána ve vztahu k jednotlivci a účely rozumu bývají spjaty striktně s osobními účely, rozumnost nepokládá za vědění. Vědění plyne ze zkušeností a dlouhodobějších časových dispozic získávání poznatků. K podobnému odlišování nahlíží v rozvážnosti jedince a objasňuje podstatu slov hledat a uvažovat. Úsudek neplyne z hádání, ale z uvažování nad danou problematikou. Rozvážný člověk se nezabývá míněním, jeho nástrojem je vědět, nikterak mýnit, nemíní dokonce, zda je úvaha špatná či dobrá, neboť ví a usuzuje, jedná s rozvahou, dosahuje dobra. K dosažení dobra se využívá prostředků v podobě rozumnosti, cílům jednání se dosahuje pomocí ctností.

Velkou váhu přikládá Aristoteles ve výchově etické a mravní člověka básnictví, poetice, poezii. Pokládá ho za správnou cestu k dokonalosti, blízcí se významům filozofie a řečnictví. V básnictví nachází značnou míru nauky a vzdělání, jež má vést k pozitivnímu formování osobnosti. Podstatu básnictví opírá o srovnání básníka s historikem, kde vyzdvihuje pravdu poetickou nad významem skutečných událostí a faktů. A to zdůvodňuje smyslem touhy lidského jedince o vysvětlení událostí rozumem, inteligencí a úvahami a povznáší tak významnost nad skutečností. Umělec se zamýšlí a přemýšlí, vytváří vzájemné vazby souvislostí dějů. „*Krása předmětu tedy netkví jenom v látce, prvku smyslovém, nýbrž i na způsobu skladby látky, jež musí tvořit jednotu a celek, působí i prvek myšlenkový, co předmět vyjadřuje,*“ (Kříž, 1948, s. 20-21). Jeho uvažování splývá se znaky uvážení a

přesvědčení, s logikou, návaznostmi. Oproti historii a dějepiscectví, které se snaží fakta shrnout do plynulých souvislostí, přičemž dochází k častému opomíjení nahodilostí, a v závěru tedy jednotného celku, jako je v básnictví, nedosahuje. Avšak nelze zaměřit zájem pouze k nahodilostem, takový postoj kritizoval například u Protágorova relativismu a Gorgiova skepticismu, poukazuje na chyby, klamy a omyly, vznikající následky sklonů k eristickým přístupům. V této souvislosti vnímá neústupné předkládání vědeckých a faktických názorů, za jediné správné, bezpochyby nemístné. Neboť neustálá argumentace mnohdy mylnými informacemi uvádí oponenta do fáze, kdy již nátlaku nedokážou odolávat a ustoupí podlehnutím ze strany eristika, který často využívá slovních obrátů, zneužívá lingvistického vyjadřování. V argumentech sofistů nalézá nepravdivosti podání diskuzí, v rozpravách se uchylují k nevěcným informacím, výroky jsou vedeny nediskrétností k posluchačům, bývají absurdní bez konkrétních důkazů, mnohdy se opírají o přesvědčování, dokud nedosahují svých cílů. Prvořadý je jejich subjektivní názor, postoj nevyvratitelného jednání, u něhož je oponent přinucen k souhlasu. Dokud není tento cíl naplněn a oponent se snaží výrokům oponovat, uchylují se k otázkám, paralogismům, vyvrácením řečeného. Uvádějí respondenta do rozpaků a komplikovaných, těžce uchopitelných situací tak, aby způsobili zmatek a ztratil jistotu ve vlastní sebedůvěře. Protože využívají dvojjazyčných pojmů a stejnojmennostmi, pokouší se šálit skrytě, navzdory viditelnému, zřetelnému a patrnému nalhávání. „*Pro takové rozlišování není žádný jiný důvod než ten, že závěr zde má podobu vyvrácení jen zdánlivě*“, (Kříž, 1978, 53-54). Úplný záměr je od počátku stanoven. Zde nalézá rozdílů mezi sofistickou a dobrou filozofií, (Kříž, 1978, s. 5-18).

Podle Aristotela je hodnota umění tvorbou spjatou s obrazností, předkládá dílo hodnotnější, nad vědeckými postupy, zaměřenými na nacházení vztahů pomocí abstrakce. „*V tom smyslu Aristoteles říká, že poesie jest filosofičtější než dějepis, poněvadž předvádí to, co vyplývá z dané situace, kdežto dějepis jenom zaznamenává, co se stalo,*“ (Kříž, 1948, s. 14-15). Díky ději, složení a skladbě dosahuje dílo svého účinku. Podle povahy a sestavy Aristoteles vyjadřuje svůj postoj a srovnává vlastnosti a přednosti. Dílo umělcovo vzniká na základě rozumu, a ačkoliv se jedná o stále napodobování, jedinec přichází k prvku s cílem poznání, neboli anagnorise, přichází k radosti a pocitům prožívání krásna, (Kříž, 1978, s. 35).

Umění značně vypovídá o povaze tvůrců. „*Proto v Poetice (kap.4.) čteme, že se poesie rozdělila podle povahy těch, kdo ji pěstovali,*“ (Kříž, 1948, s. 15-16). Výtvar, dílo umělcovo, nemá za cíl poučnosti, ale zobrazení skutečnosti. Stává se prospěšným pro lidský život. Vybudí k představám, jež se stávají základními stavebními kameny následného jednání, konání, vědění. Upřednostňuje nazírání dílům cennějším a hodnotnějším, s mravními řády, nežli na tvorbu negativně ovlivňující a nemorální. Z hlediska etického a estetického spatřuje hodnotu v účelnosti, užitečnosti děl, vykazující známky jistých posláních, především k rozvoji mravů a morálky. V takovém případě hovoří o díle jako prostředku, spojuje krásu s příjemností, ale nepojednává o vzájemném nezbytném splnutí, (Kříž, 1978, s. 17). Jedná se o subjektivní pohled, zaujetí a libost je charakterizována prožitkem duševním a vnímání libosti je tak podmíněno úsudkem osobním. Přiměřenost velikosti se odkazuje na požadavek středu, jako vyjádření dokonalého, krásného a také dobrého.

2.5 Pojetí slasti v Aristotelově díle

V rozvrhu látek autor vyhledává protivy špatnosti, zdrženlivosti a divokosti, na něž navazuje podstatami významů zdrženlivosti a otužilosti, jež jsou důležitými součástmi vytrvalého člověka. Neváhá uchopit nesnáze v pojetí nezdrženlivosti, znamenající skutečnost, kdy člověk vědoucí je vláčen jako otrok. Nezdrženlivý člověk bývá častěji přemáhán a podléhá rozkoším. Otázkou k zamyšlení zůstává, či je jednání konáno vědomou či nevědomou cestou. Pohlavní žádostivost vyvádí tělo z rovnováhy v případech příkladné opilosti či spánkové činnosti. Může být dohnáno až ke zbesilým činnostem. Jak nahlížet na lidi v takovém vzrušení? Vinou tohoto jednání bývá spor mezi úsudkem s protivnou žádostí, domněnkou a chybností ve všeobecném soudu. Člověk se stává nezdrženlivým a nekontrolovatelným. Zde se vynořuje otázka další. Je tato nezdrženlivost částečná, či úplná?

Filozof tázání objasňuje ve vztahu jedince k libostem či nelibostem. Podotýká fakt, že nezdrženlivost bývá haněna a úzce se k ní váže špatnost, která nemusí být vždy namístě. Vypovídá o existenci lidského sejetí zvířeckého, ale také chorobného a naprostého v souvislosti s nevázaností lidskou. Snahu v odolávání je možno nalézat již ve zmíněné otužilosti jedince a snaha tak odolávat se může stát úspěšnou. S největšími problémy se potýkají lidé prudké a zuřivé povahy, neboť jsou pro rychle odehrávající úvahy impulzivní a řídí se řešením, podléhající citovým rozrušením,

činí unáhlená rozhodnutí a usuzují slabě a nepříjemně. V rozdílech úsudku člověka zdrženlivého a nevázaného je schopnost pocitu viny za své jednávání, jež člověk nevázaný nenachází. Tento stav nelze vyléčit.

V konečném důsledku lze tedy konstatovat, že neúmyslná nezdrženlivost není špatností a je tak vždy lepší, než povaha člověka nevázaného. Neústupnost charakterizuje jako jednání svéhlavé a přesvědčené, mnohdy tvrdohlavé, které není možno učit. Zdrženlivost dokáže nabývat role středu, a to v ustálení odolnosti vůči oběma protívám, stavům špatných mezních hranic nedostatků či nadbytků. Jak ale jednat v protichůdnosti příkazů rozumu a špatné žádosti? Rozumný člověk by se měl zachovat dobře, svědomitě, ve shodě se svou povahou. Co když člověk ale nachází rozpor mezi tím, co by měl konat a co by konat chtěl, co by bylo správné a co by chtěl, aby správné bylo? Aristoteles se vyjadřuje o člověku schopném tyto spory a vnitřní dilema překonávat, schopném konání nejen na základě vědění dovést k rozlišení rozumnosti úsudku a jednání, jež se projevuje v samotném úmyslu. Tyto rozpory jedinec nezdrženlivý řeší zkoumáním a zkoušením, činí tak jeho jednání příklon často k nespravedlivému. A nabývá tak podobnosti obce se špatnými zákony, (Kříž, 1996, s. 268-275).

Vztah dobra je možno dělit dvojným způsobem. Jakož dobro prosté a dobro určené, pro někoho. Setkávám se s námitkami na jedince uměřeně jednajícího, který se údajně úmyslně snaží vyhýbat životu s bolestmi spojenému, podobně, jako se setkávám s nevyhnutelnými námitkami podrobeného člověka rozumného, údajně se snahami hledání pouhého klidu. Ráda bych tedy uvedla, že zde souhlasím s názory Aristotela, kdy odhaluje důraz slasti, jako nejvyšší chtíč, o nějž všichni usilují. Rozvádí zde myšlenku a komentuje, že slast pro jednoho nemusí být slastí pro jiného. Navzdory všemu je však slast jedinečného charakteru, božského, neboť znamená to, že ačkoliv usilujeme o slast z jiných a různých hledisek, jejich povaha a účel zůstává stejný. Z jeho názoru a předsvědčení tudíž plyne, že pokládat slast za dobro či zlo je ve značné podobnosti v pojetí zamýšlení se nad dobrem či zlem v podobě strasti. Proč je tedy tak značný příklon ke slasti, zatímco strasti se lidé tak moc obávají? Proč lidé častěji vyhledávají právě onu slast a vyžadují tak nejčastěji uspokojení a rozkoši tělesné? Proč se strasti tak vyhýbají? Odpovědi nalézám prostřednictvím publikace dvojí. V první řadě je rozkoš schopna překonat bolest a v odpovědi druhé je odpor vůči protivě, který je zde jako lék nabídnut. Jsou to možné

dva pohledy na důvody, proč se lidé k tomuto záměrnému jednání uchylují, (Kříž, 1996, s. 294-298). Já v tomto však pociťuji značnou míru útěku, prchavosti a strachu čelit, prostřednictvím této špatné přirozenosti. Jeví se mi to jako nedůstojné jednání, vyhledávat osobní léčbu takovýmto způsobem. Zdaleka nemohu říci, že přirozenost je záležitostí jednoduchou, nýbrž jsem uvědomělá o složitosti vnímání a pocitech. Ani to ale můj názor nevyvrací, neboť do složitosti životních situací, kterých je jedinec přiváděn, má možnost volby, i vzhledem k postoji, jaký si člověk zvolí a jakým způsobem se zachová. A únik či útěk podle názoru mého není nikterak řešením. Aby byl člověk schopen čelit takto složitým a komplikovaným situacím, vyzdvihují důležitost přátelství. O ceně přátelství, jeho užitku a nezbytnosti je v publikaci etiky Nikomachovy věnována značná pozornost a Aristoteles tak vede dále cílenou rozpravu. Nicméně tomuto fenoménu se budu věnovat daleko podrobněji v samostatné části této práce.

2.6 Význam člověka pohledem Metafyziky

Aristoteles v díle historicko-antropologického úvodu metafyziky pohlíží na člověka z perspektivy prahnoucí bytosti po vědění, jehož smyslovými prostředky je zrak se schopností, oproti zvířatům pohledu, jež žádný jiný tvor nedokáže. Je prvotní silou, díky které dokážeme rozlišovat postupů od celku ke konkrétnostem. Pták, kůň či ryba nemá schopnosti se nad věcmi pozastavovat a prostor, na věci se zahledět, nad nimi se zamyslet. Nevylučuje rozumnost zvířat, nepředpokládá ale, že by smyslů bylo využíváno k jiným, než instinktivním účelům. Využití sluchu popisuje podobně, kdy zvířata mají zde také svá omezení. S časovými souvislostmi využívají orgán v dimenzích přítomnosti a nepřítomnosti. Je spojen s pamětí a uchovává tvar určitých vzpomínek, které jsou si schopna vybavit a promítnout zpětně. Zvířata se v tomto směru nestávají výjimečná, neboť středem zájmu jsou právě hodnoty obecných existenčních rysů, tváří v tvář realitě, již jsou vystaveny. Smysly mají určeny pro jejich samotnou podstatu – přežití. Základy spočívají v získaných zkušenostech, nevyskytují se individuality. Na rozdíl od lidí, u kterých je hloubka zkušeností různá. Ani to není ale u jedince samozřejmostí. Doprovodným rozdílem zkušeností je znalectví, jež nás právě tím od zvířat odlišuje a čím více nových poznatků získáváme, tím i více víme a stáváme se úspěšnější a moudřejší. Zde vyvstává řazení a členění, podle schopností mezi ostatními vynikat, na základě odloučení od činnosti práce, kdy člověk je schopen orientace nejen v obecné rovině nahlížení, ale také v

konkrétnostech. Proto jsou váženější lidé, schopni pracovat jak s obecným aparátem, tak se souvislostmi navazující na příkladné záležitosti a konkrétněji s příčinami i důsledky. Je nutnou součástí převést skutek k uplatnění určitého potenciálu, neboť jak zmiňuje Patočka (1994, s. 57), *“talentovaný a nevzdělaný člověk skutečně neví a není o nic více než nevzdělaný bez talentu“*.

S ohledem na historii vzniku civilizace Aristoteles praví o hromadění zkušeností a znalostí, které musí sám jedinec v průběhu života získávat a vyrozumívat o uvolnění se z reality vůči působnostem vztahů zákonitostí. Procesy nazírání jsou směřovány od podstat vnějších k vnitřní účelnosti, od jednotliv k ne-jednotlivám. Což jak praví (Patočka, 1994, s. 48), může být pro moderního čtenáře ve svých zvyklostech určující klasifikace, poněkud překvapující. Pohyb, zdající se být položen na všeobecných mechanismech, je předmětem operací směru, určenosti k jednotlivám. Snaží se pojímat člověka v co nejužším slova smyslu. Strukturovanost následné vědy, k němu se pojící, hledá skutečností, doposud nezískaných. Filozofickou odloučeností člověk dokáže nacházet účelů, směřujících k tíženému erudování cílů konečných. Důležitost tkví v hledání převah pro význam cest průniku ke společné řeči, vniknutí do problematiky daných tématik a v užším hledisku vyjasňuje podstatu obecnosti. Zde Aristoteles rozeznává již několika druhů obecností. Hmotné, druhové, rodové či transcendentální, jimž náleží určitých příčin i důsledků. Ve všeobecné veškerosti mám na mysli doptávání se po smyslu otázkou proč, či jaká je příčina. Na tomto tázání po pravém smyslu mají právě všeobecný základ otázky další, například kdo jsem, kdy to přijde? Ale třeba i odborné otázky. Za jakých předpokladů? Tak podobně navazují ty, které jsou již dílčími souvislostmi po smyslu-hledajícím bádání. Do dílčích aspektů nelze roztříštit demonstrované příkladné celistvé universum, vytvořeném na základě zákonů a pořádku. Možnost pojednání o těchto otázkách by nebyla možná, kdyby s bytostí člověka přímo nesouvisela. Tázání po smyslu, důvodu i podstatě má hluboké kořeny, zabývajících se filozofů, prostřednictvím údivu, jež je jim vlastní. Divit se, znamená tázat se. Dochází k posunu v jsoucnu a touhám po hledání vysvětlení záhadných situací. Příkladně nám poslouží prapůvod samotného filozofování. Odkaz nás vede k historii pojetí bohů a snahám vysvětlit děje přírodních úkazů, vzniku mýtů či pověrám, které se úzce váží k sepsání tužeb pro pochopení a interpretaci těchto divů. Zde opět

nalézáme odlišností lidských bytostí od zbytku světa, v němž schopnost divit se, náleží pouze jim, (Patočka, 1994, s. 41-52).

Zde se odkazuji k, již v úvodu zmíněné, analogii a příslibu se k jejímu uchopení navrátit. Analogie Bytí jako substance, znamenající jednotu pro daný druh, shledává poslání uskupení do jednotného celku na základě společných znaků, který vytváří obrysy hledající významů v aplikaci generických pojmů. Filozofie je ve svém souhrnném celku založena právě na analogii. Lze hovořit o vševědoucí disciplíně či vědě o mnohosti růzností významů. Pro bližší porozumění jsem se rozhodla uvést příklad (Patočka, 1994, s. 63-64), který vysvětluje, jak můžeme tuto analogii pochopit. Vztáhněme se k výrazu přídavného jména léčivý, u nějž lze význam mnohosti krásně zpozorovat. Léčivý může být lék, který nám je podán k účelům uzdravení, léčivý může být lékař, který nám lék podává a léčivé může být lékařství, které nám zprostředkovává příležitost se vyléčit. Proč to zde uvádím? Protože soudím, že na tomto vzoru je dokonale znatelné, jak je analogie míněna. Ve své podstatě má tyto souvislosti obsaženy ve svém jádru také Bytí, které lze dále rozlišovat na nahodilé podle pravdy, tedy vrcholně důležité, uskutečněné a Bytí kategorií, dále rozvádějící.

Co vystihuje člověka? Jsme předurčení člověkem být? Kam člověk patří? Rod je charakterizován druhem podobných vlastností. Bytost člověka je rodem podobně, jako například pes či ptakopysk. Oplývá podobnými vlastnostmi a spadá tak do svých určitostí. Zde mne upoutal zajímavý názor, že existuje tolik částí filozofií, kolik je druhů bytostí. Bytosti, mezi nimiž se nachází smyslových kontaktů, mohou být od povahy přechodné, neboť jsou tvořeny dílčími aspekty jsoucího a nejsoucího. Z tohoto Aristoteles vyvozuje rysy zápornosti. V pozdějších dobách se ujímá stanoviskům absolutno, vyjadřující jsoucna pravého. Původní imateriální bádání, směřující k neměnnému, působí nevinně bez jakýchkoliv záporů. Jeví se čistě. Na druhou stranu po začlenění matematiky a fyziky materiálního charakteru se tento postoj paradoxně transformuje a formuje k charakteru proměnlivému, (Patočka, 1994, s. 63-67). Na úkazech dosvědčuje fakt smyslu filozofie v celistvosti, již má svého místa a účel významu člověka, určujících pozic tam, kde bytost jedince patří. Zvláště specifických povah přičleňuje etice, již dělí k životu pravému a danému v závislosti na tom, jak se ke člověku pojí. Ačkoliv filozofie neslouží jako poezie či hudba k pobavení, je pro lidský život součástí, bez možnosti odnětí a

postradatelnosti. Zajímavostí díla metafyziky je také umístění božstva, jako řečenou příčinu a počátek, kdy rozdílného uchopení, nejen časové ale také polohové, neumísťuje existenci fakticky mimo tento svět. Člověk, jako jediný tvor, dokáže vnímat reální i ne-reální a tomuto objevu se neustále věnovat. „*Filozofie ukazuje, že člověk může rozumět,*“ (Patočka, 1994, s. 54).

A tak se dostáváme ke klíčovým pojmům veškerenstva, obecnosti a universa, jež rozpracovává všestrannými schopnostmi pro modelaci povah filozofie a její podmínky integrity do života bytosti – člověka. (Patočka, 1994, s. 52-54). V díle *Metafyziky* dále objevujeme odlišné způsoby třídění matematiky a fyziky. Oproti dnešním klasifikacím vědy, jak jsme nyní zvyklí, pozorujeme metody Masarykovy či Comtovy, začínající právě tam, kde Aristoteles zakončuje. Aktivně se věnuje první filozofii v programech, kde nevnímá v prvořadém stupni theologii. Do polohy prvního jsoucna, zařazeného do kategorie bytosti existující samovolně, je vztaženo ostatních druhů bytostí, další odrůdy jsoucna určeností, bez schopnosti, existence samotné, (Patočka, 1994, s. 68).

Ve vztahu k vědám z pravd a zásad všeobecných, vyvstávají důkazy ve funkci odkrývajících podstat jejich důvodu. A tak i ve vědách je výzkum možnost, uskutečnit vyhledávání založeno na principu totožnosti, zákonitosti společného. Každá věda je ve své podstatě filozofie. Kde se nachází vzájemné podobnosti? Tyto podobnosti můžeme prokazovat v případech, kdy jsou například hromadným způsobem tvořeny, či tím, že mají něčeho pospolitého a tak podobně. Není zde nezbytně naprostou podmínkou shodnost dvou subjektů, ani jejich totožnost. Právě mnohost totožnosti, podobnosti, protikladů a jejich obměny, umožňují výzkum vědy a podporují spolčení v kruzích, které danou se problematikou zabývají. Není důvodu, a je zcela zbytečné, mít mnoha oborů, pro jednu mnohost, a proto je velice podstatné, interpretovat větvení ve všech možných dosahujících významech. Správné vysvětlení a začlenění základních primárních pojmů, dokáže upřesnit postupy, jakými mechanismy, manipulací a tvůrčí prací s nimi dále nakládat. Aristoteles hovoří o každé vědě, jako filozofii, které přináležejí výzkum určitého jsoucna s jeho obměnami a disciplína disponuje právem rozvoje otázek účelnosti v pravém smyslu bytí, (Patočka, 1994, s. 68-69).

Po vymezení orientace vědy vyvstává novější stěžejní otázka o pojmech modifikovaných, které jsou si s určitostí obdobné. Na úkor poznámek se dále rozvíjí přesvědčení kategoriálních vrstev a Aristoteles v průběhu rozvádí rozdělení zákonů o určení bytostného, zákonů protikladů a zákonů obměny, vycházejících ze zákonů počátečních. Na základě důkazů v nauce utváří nutnost specializace s výhradami struktur bytostného zkoumání, při němž nezáleží na vlivu charakteru, nýbrž na vlivu působnosti a relevantnosti jejich významu. Značí to ortel dialektiky, upírající prostor zásad a sofistice záměrně vyhýbající se pravým výkladům výroků k vlastním účelům, stávající se mnohdy falešnými, přes pozitivní zdánlivá vědění. Bližší popisnosti vztahu Aristotela k filozofii sofistů jsem se již věnovala v samostatné kapitole, významu umění, umělce a uměleckého díla a tvorby pro život člověka, kde byly uvedeny podrobnější informace o vztahu Aristotela k sofistice. V tuto chvíli však objasním, že k častému skladu formulací, nejen sofistů, bylo využití protikladů. Jako tomu využíval ve své filozofii například Parmenidés či Démokritos. Tento postup vedl přinejmenším k zisku uplatnění díky naivním názorům dané doby. Proto, aby mohly být uplatňovány druhotné potřeby jsoucna, je nezbytné, aby si sama věda byla schopna určit vědomosti svých předpokladů a vnímat jistot nejobecnějších a nejpřesnějších. Aristoteles se odkazuje k ryzí čistotě vědy, (Patočka, 1994, 69-72).

Do první filozofie nelze naskočit, jako do rozjetého vlaku. Musí se k ní teprve postupně dospět. Rozborem jsoucna se dostáváme přístupným zkušenostním kontaktem ve skrze zápornosti, nejednotnosti a rozporuplnosti jsoucna, jež jsou na sobě nezávislá, a mnohdy jsou sebou spjatá a provázaná, navzájem si pronikající, implikující, věcné pravdy. V takovém světě se bez úmluv a vůle nacházíme, jak poukazuje, (Patočka, 1994, s. 72). Ve světě přírodním, přirozeném, světě stálého zrodů a zániků, světě dění a rozmanitosti. Každá nauka se tedy věnuje konkrétnímu jsoucímu a má své místo určení, zkoumá určitou oblast, již jí přísluší, nebude vyjasňovat to, co je již známo, protože se předpokládá, že z toho bude vycházet. A vyžaduje se opět již zmíněných nejobecnějších rysů ontologických a bytostných struktur, všem známých, načež má být rozvíjen k dalším konkrétnějším průnikům, (Patočka, 1994, s. 70-76).

Rozkol výkladů významů pojmů mezi Aristotelem a Eleaty, zabývající se pouhou problematikou Bytí, tedy tvrzení Bytí a Jednoty jako totéž, zkrátka přesahuje fyziku v základní platnosti směřující k jednotnému, a dochází k redukci zkoumání,

zavrnutí názorů existence a rozmanitosti samé, což ukrývá antropologický problém. Dochází k nesrovnalostem ohledně názvů a pojmů, ignoraci mnohoznačného, což vede Aristotela k otázkám ze strany druhé, opačné, k jeho vyjádření. Lze tedy shrnout, že nezdařené pokusy Eleatů v opozici, i přes zájem o eminentně filozofickou problematiku intuicí vyčteného bytí, jako ústředního tématu, zaštiťují pod filozofii vratkosti, nestability s výskytem snah o vyrozumění domnělými důkazy. Vyhraňují se přístupu rozmanitosti, na úkor spletné jednoty. Takto definovaný přístup se zdá být předně bezpředmětný k tomu, co je filozofii Aristotelovi nevyhnutelně nezbytnou součástí. (Patočka, 1994, s. 74-75).

Zamysleme se, jak pohlédnout na postoje Eleatů, Zamýšlím se, co podněcovalo a vedlo Aristotela k zamyšlení se nad dosavadním určením? Jedná se o satisfakci, zadostiučinění lidem, pohybující se ve víru křivd a klamů? Nebo snad pramení z nesouhlasu s přílišnou obšírností širokospektrálního způsobu řešení otázek? Pojednáváme o schválné iluzi a zacílených mystifikacích, či se přikláníme k námitkám o námětech, pramenících z metodických chyb a omylů, pouhé neznalosti? Či se jedná o totéž? K jednoznačné odpovědi nedospívám. Příčinou je možná, stejně jako v jejich samotné nauce, splynutí několika faktorů v jeden konečný a implikace vícero předpokladů do souhrnu jednoty, bez odlišnosti rozlišení, jednoho od druhého. Ne, že by Aristoteles s názory beze-všeho plně nesouhlasil. Bezesporu se ale domnívá, že filozofie je omezená, nedostatečná. Názory pokládá za nerozvinuté, které nezachycují pravou podstatu. Domnívám se, že rozvahy předchůdců se stávají předmětným podnětem produktu aristotelismu, podporují rozvoj navazujícího duchaplného hloubání nad problematikou pravého jsoucná, (Patočka, 1994 s. 89).

Zásada protikladů je charakterizována důvodem návaznosti vztahů k přírodě, a to s vyskytujícími se možnostmi postupných obměn. Jako názorná ukázka slouží přeměna nevzdělaného ke vzdělanému či posun proměny černé k bílé. K dějům se Aristoteles vyjadřuje slovy: „*Vznik všeho toho, co přichází k bytí, a zánik všeho, co odchází, má svým východiskem a koncem protiklady nebo něco mezi protiklady.*“ (Patočka, 1994, s. 77). Vystává ale otázka, jak naložit s počtem protikladných dějů v zárodcích přírodních etap? Pakliže přece nemůže být jeden, tím bychom se navrátili k odkazu Eleatů, nemůže být ani nekonečna, tím by se jsoucná stávalo nepochopitelné, jak situaci vylíčit, jak ji pojmut? Ani počet dva neuspokojuje

analýzu vzájemných působností. Zbývá pojetí něčeho třetího. Jenomže co nyní s nesloženou bytostí, jež nenalézá svého protikladu? Bytost přeci o ničem nevypovídá, o bytosti je různými způsoby vypovídáno. Jedinou odpovědí je výklad tří principů. Velký potenciál zde nabývá právě řeč, analýza jazyková, ve smyslu jejího využití termínů, přechodů, skladeb a dalších souvislostí. Využívá se metod pojmů, v návaznosti vzniku zrodu něčeho, či stávající se něčím. Ujímají se různé původy vzniku, příkladným přeformováním, transformací, ubíráním, skládáním a jiných, za předpokladu vynětí ze základu. Děje se odehrávají tím, jakému základu podléhají a protikladem, k němuž dochází. Proces probíhá pomocí zmíněného způsobu základu, následného trvání, až k samotnému utváření, (Patočka, 1994, s. 77-79).

Stále se zabýváme otázkou odlišnosti a rozdílnosti neboli distinkcí. Pohledme, jak se pomocí trvání, dostáváme až k samotnému utváření základu. Porozumějme ještě blíže jevu průběhu děje jednotlivé věci, určované pohybovými počátky a jejímu vystavení podléhající změně. Děj smí postupovat několika způsoby. Například původně působícími dvěma protiklady na základě změn. Charakterizujme tento pohyb jsoucná jako nezávislost na přírodě. I když se uchýlíme k rozboru tímto způsobem, neukazuje konečných alternativ náležitostí konečného jsoucná. Neboť podrobnější zkoumání podstatných bytostných složek, přenechává Aristoteles i s jejich polohou, područí výzkumu první filozofie. Oproti věcem umělým, líčí odlišnosti počátků v pohyblivosti a upevnění k místům a proměnám, což podává vysvětlení, že vše, co se hýbe, je přirozené, s východiskem hmotného podkladu a přírodou, jako nejbližšího cíle. Nositelem nové podoby znavenosti je tvar. Užším vyložením lze porozumět, bez nutnosti upevnit přesných matematických konstrukcí a struktur. Středobodem všeho zájmu je porozumět nejdůležitější. Bezvýhradnou podstatou je věčný podklad, pro postup vzniku vzájemných vazeb bytosti a prostředí, sdílený s neživým světem, (Patočka, 1994, s. 80-83).

Aristoteles často předkládá jednotu tam, kde ji neshledáváme, v mnohanásobné odlišnosti. Pro myslitele je přirozeně vnímána, jak bývá řečeno, realistickou naivitou, kombinující soudržnost souhry světa biologického a kulturního v přesvědčení hmoty a formy. V pozorovaných vztazích nalézáme jeho určující jedinečné bytí čili substanci, v pospolitosti látky označovanou hylé a formy, jako morfé, (Asmus 1986, s. 275). Vzdor rozporu boje proti prázdnu a teorií čtyř příčin - látkové, tvarové, účinné a účelové, zaštiťuje odmítnutí převodu kvalitativních

proměn ke kvantitativním. Domáhá se nepřítomnosti této stránky. Upjatou tvář aristotelismu vyvrátil až příchod vzrůstajícího vědeckého posunu doby novější. Kritika filozofa odhaluje otázku, co je významnější? Je univerzum poslední otázkou o člověku, nebo člověk poslední otázkou o univerzu? Jak se k úskalí vyjadřuje (Patočka, 1994, s. 85), „*Můžeme tudíž aristotelovskou vědu pochopit jako pokus výkladu, který fenomenologii našeho porozumění věcem lidského okolí, proniknutého fenomenologii našeho porozumění věcem lidského okolí, proniknutého kulturními souvislostmi, zformovaného lidskou prací a lidskou cílesměrností, chce přenést do univerza tak daleko, jak to lze a jak dalece to tehdejší svět znalostí dovoloval.*“

Aristotelovo dílo má znatelně poučný charakter. Nositelem základu pro něj je tvar a vzhled. Pro konkrétnost si uvedeme jako příklad, vznik ze schopnosti a materiálu, vznikající umělecké dílo obrazu rukou malíře. Odkazujeme se k možnosti vzniku silou nejen tvůrčí, ale také dědičnou, plodivou, pomocí děje. Zajímavý je fakt, že zánik bytosti či tvora, nevzniká nového stejně tak, jako je samostatnou kapitolou povaha živého, co doposud svět neobsahoval. Bytost mizí beze stopy, pokud nebylo využito genetické schopnosti plodu. Člověk přináší do světa možnost využití zrodu nových podob. Pokud k tomuto záměru nedochází, hovoří Aristoteles o zrudách, mutantech a podobně. O neucelených disharmonických formách disharmonického světa, v němž se odehrávají různé nepořádky, (Patočka, 1994, s. 84-87).

Stále se nacházíme v rovinách teorií. Bytost vykazuje znaky časovosti a prostorovosti. Realita je nám vnucenou silou, proměňuje danost a zasahuje nejen do sociálních etap pohybů epoch. Definicí faktu je požadavek tužeb po odůvodnění s leckterými úkazy racionálních rysů, vykazující předmět reality a její popírání negativistickými otázkami, kterými se snažíme negativního rázu překonat. Říkáme si, proč ne tak, proč ne jinak? Přesně tímto tázáním poukazujeme na důkaz hlubších pokusů o zásah do reality. Myslet si, já nechci nic, je vysvobozením a cestou ke klidu? Paradoxně nikoliv. Nechtít nic, značí chtít něco, čeho nemohu dosáhnout a tím se opět dostáváme do dynamiky pohybu. Čím hlouběji se snažíme takto vměšovat, tím větších dopadů to pro nás má a přivádíme se k opakům spokojenosti. Spokojenosti nebude nikdy plně dosaženo. Pakliže se snaží nacházet neurčitého nejsoucna, nejednoty, nestejna, pohyb tím není vyjádřen odlišností klidu a pohybu, mající svůj pramenící původ, jak Aristoteles zmiňuje, a nezachycující stavu toho, čím skutečně jsou. Co se pohybu nuceného týče, namíření přímo proti němu se stává

násilím. Přirozený pohyb je ke směru středu universu. Od toho, co působí proti jejich přirozené dráze, je vynaloženo silou. Pohonným motorem vynaložených sil vymezuje analogie dvojakého pojetí, čím je pohyb uskutečněn a co ho uskutečňuje.

Nalézá se otázka, co je síla? Je projevem odporu? Je projevem dynamiky? Jak naložit se silou prožitku? Ať je vnímána z různých hledisek, jádrem ohniska problematiky je působnost. Aristoteles určuje nyní sílu nejprve jako „*původ přechodu v něčem jiném nebo pokud je jiné,*“ (Patočka, 1994, s. 91), transformuje výroky síly v aktivně-pasivní koncepci směřující ke klidu, oproti Galileiho síle pojetí, jako stav. Aristoteles určuje nemožnost existence bez negativní stránky, neboť vše pozbývá úplného jsoucna a neznamena to, že není tedy možné dospět ke klidu? „Ne“, je nedílnou součástí každého pozitivního aspektu, protože neustálý cyklus výměn, obměn, dynamiky proměn, zahrnuje něco, co tady není, ale bylo, nebo něco, co tady nebylo a nyní je, v procesu. A právě zde vyvstává význam Bytí. Je samo pohybem, přičleňuje se bytosti, v určité fázi, někdy, někde, je ve stálém vývoji. Pohyblivou věcí je míněná určitá způsobilost moci moci pohybovat. Sama to totiž skrze sebe nedokáže. Je nutno hybatele, (Patočka, 1994, s. 88-94). Dokonce i sama pasivita představuje skutečnost. Jedná se o síť vzájemně provázaných vztahů vazeb. Pro názornost – spouštět a být spouštěn. Změna se stává skutkem, a tak vyplývá najevo, že vrcholem pojetí pohyb se nestává, stává se výpovědí nedostatečně čisté energie, jež je interní lokací každé bytosti, ke které přímo náleží. Poskytuje existenci, nalézá se v místě uvnitř. Co je ale místem míněno?

Aristoteles rozumí místem aspekt netělesné podobnosti formy, na němž probíhají výměny látek, obměny, proměny přechody a podobně. Není věcí. K tázání po místu docházíme díky pohybu: „*nebýt pohybu, být všechno nehybné, otázka místa by se vůbec nekladla,*“ (Patočka, 1994, s. 95-100). Místo může zaujmout některou jinou věc, pozici věci, nicméně se vždy na místě vztahuje vzhledem k něčemu. Kam tedy místo, reálně s úlohou střídání a bez nálezu momentu či určitosti zařadit, aby nevyjadřovalo něco, čím ve skutečnosti není? Aristoteles se stává fyzikem s pohledem na místo ze sociálně-kulturní sféry určením pohybu a lidsko-biologickým vykonáváním směru nahoru, dolů, vpravo, vlevo a tak dále. Upouští myšlenek Platóna či Démokrita o existenci místa jako vyčleněnou samostatnost. Nepojímá místo jako prostor izolace a neeliminuje zde úlohu lidskou, jako nepodstatnou. Fenomén novější doby v rukou Descarta, Leibnize a mnoha dalších, nacházíme

nuancí o dezintegraci lidského vlivu a vnímáme upření nesmírnému prolínání dimenzí podílu v celku. Nesčetné pokusy o vymezení prázdna vykazují zamítnutím v důsledku studia dynamických a kinematických předpokladů. Ba dokonce ani čas nemá svou samostatnost. Stává se vyzřením jsoucen pohyblivých a poskytuje prostředí odehrávajícím se událostem. Nekonečnost rozlohy určuje ve smyslu budoucna, jež doposud nenalzááme, a minulost vyhraňuje tím, že již už není k nalezení. A co přítomnost? Ta také ukrývá svých úskalí. Přítomný okamžik ve středu těchto poloh je tím, kterým se jeví či se různí? Ač mohou být úseky dané doby různé velikosti, není přijatelná myšlenka velikosti, není přijatelná myšlenka dvou, zároveň se konajících, dob. Koexistence se nepřipouští. Hovoříme o dokonalosti časové existence. Uchopením času se věnují důkladně filozofové, potýkající se s úskalím různým objasněním. Ale některé pokusy o vymezení času nám mohou přijít nesmyslná, až absurdní. Pokusy po vymezení nás vedou ke klíčovému prostředí oblasti otázek o souvislosti pohybu s časem.

Když se vztáhneme k minulé problematice místa a bytosti, jako vztah rozvoje k pohybu k věci, docházíme k vazbám samostatných pozic času a nakládáme s ním jako s pohybem. Oproti pohybu je čas přístupný všude, všemu a všem, ale i přes všechno na pohybu zůstává závislým. O povahách času je často povídáno ve vztahu k mýtům. Oproti pohybu má čas již svých začátků a konců, procházejících určitým intervalem dráhy, je pohlíženo k něčemu před a něčemu po, přičemž se stává předpokladem pro místo. Aristotelův výměr času zní tedy následovně: „*čas je počet pohybu, vzhledem k předchozímu a následujícímu,*“ (Patočka, 1994, s. 105). Čas není prostředkem počtu, nýbrž existencí něčeho, co počítáme k protikladu v aritmetice. Je intervalem rozkládání a skládání, určuje nám celistvost řazených pohybů, výměrou se stává počet determinovaných okamžiků a jejich vzdálenosti se svým tokem různí. Zaobaluje jej ve vše-uchopení omezené doby. Vyrozumění času Aristotelem jako poměr vztahů dějů k pohybu, slučitelných od počátků, přes střed až k samému zakončení, je jádrem základních stavebních kamenů pro úvahy současných vědců. Jejichž pozdější úvahy jsou značně extrémnější, leckdy až s idealizovanými dedukcemi prvotního sdělení - o času v přírodě, nikoliv jako přírodě v čase, (Patočka, 1994, s. 106). S tím také souvisí terminologie okamžiku a trvání, považující, oproti pozdější době, jako neoddělitelné, domáhá se časového pořádku a obsahu propojenosti konkrétního s ideálním, nepopírá výskyt stálého i prchavého.

Každá bytost je určená časem. Postupnými formulacemi se dobíráme až tázání po vymezení bytosti a jejím určení. Klikatými cestami složitých úvahových cest, ve snaze dosáhnout uchopitelných závěrů, míříme k bezprostředně ústřední konstrukci středu zájmu filozofie, k bytosti, jíž neuniká pozornost žádné vědě, (Patočka, 1994, s. 100-109). I přes údajnou jasnost, kterou Aristoteles bytosti přikládá, se ptám, co se bytosti míní? Jak uchopit mnohoznačného termínu?

Zdání vysvětlení bytosti, jako hmoty je nesmyslné. Ačkoliv vypovídá o svébytnosti, dá se říct, že se jedná o existenci jistého složení k celku. Je nutno vycházet z toho, co je nám známé a přístupné. Z původního tvaru vyvozujeme bytostný obsah, který není nezbytně charakteristikou vlastností, teprve poté se přibližujeme existenci. Jaký je důvod této samostatnosti? V určení bytosti se předpokládá nějaká jednota. Jako příklad uvedu dvě odlišné barvy jablka, které se postupně proměňuje. Barva počátku zelená a zraje k červené. Střídání je skutkem, umožňující vývoj pro jediný předmět, jablko, (Patočka, 1994, s. 111-112). Odkazují se k jednotě rozmanitosti a souslednosti procesu. Vnímejme bytostný obsah v rámci dění. Také pojetí duše, vzhledem k bytostnému obsahu, je nám dopředu předurčeno. Jedná se o něco stálého, nikoliv nahodilého, stává se pravou příčinou uspořádaného zákonem, kde dochází k podřízení určitých složek, směřujících k určitému cíli. Jedná se nám o jediné, tím je účel. Vztáhneme-li se opět k bytosti člověka, konstatujeme, že cílem je plod a účelem zachování existence lidského druhu. Bytostný obsah vypovídá vnitřnímu, bez důrazu k vnějším vzhledovým či jiným charakteristikám, které s interní povahou vlastností přímo úzce nesouvisí. Bílá žena není bílá tím, že má na sobě bílé šaty. Záleží na vzájemných vztazích propojenosti jednoho k druhému a jeho významu, je nutností výměru něčeho prvotního, identického. Například druh rodu. V souhrnu vypovídáme o bytosti, složenině z částí a látek, sloužících k dostatečné individualizaci, přičemž hmota je prvotním určením diferenciaci, společně s tvarem, kdy v konečném důsledku je určována skutečná povaha, pospolitě s odpovědností zmíněného bytostného obsahu a existencí na hmotném podkladu. Hledme těch spojitostí. Vnímám zde již vyzdvíženou důležitost celku jednoty nad pouhými částmi, dílčími aspekty. Je tento důkaz alespoň částečně vypovídající o ústředním zájmu filozofa? Ucelenosti, pospolitosti, jednoty a veškerenstvu v celku?

Možná, nicméně skutečnou pravdou je, že bytostný obsah není nikdy pospolitý. Proč? Neboť je pouhým regulátorem daného okamžiku v průběhu děje.

Bytí je řečeno vnitřním zákonem. Změny jsou vyznačovány dynamičností dějů, střety sil a skutků. Vývoj je definován snahami dosáhnout eliminací negativity záporných rysů v rozporech toho, co chce a toho, co nejde. To vede k věčnému a nepřetržitému pohybu v čase, hnaným motorem. Bytí se tak děje neustále. Můžeme na něj nazírat, ale skutek chápání svědčí o porozumění životu samotnému, (Patočka, 1994, s. 109-121).

3. CHÁPÁNÍ SPOLEČNOSTI A STÁTU U ARISTOTELEA

Nyní se budeme věnovat člověku ve vztazích ke spolupráci, jako charakter dílčího aspektu utvářející profil celku.

3.1 Člověk a přátelství jako základ společnosti

Spatřuji zalíbení v tvrzení o životě, jež bez přátel žítí není, a tomuto přednesu souhlasně přikývují. Přátelství přináší možnost vzájemné pomoci. Neboť, jdou li dva, stávají se poznání i činům silnějšími. Pochvaly si zasluhují lidumilové. Přátelství je založeno při existenci vzájemného respektu a je utvářeno na základech vzájemné tolerance, spravedlnosti a lásky, která stejně k věcem neživým nemůže být vyjádřena. Stává se tak nedílnou součástí v životě člověka. Opět se dostávám k otázkám, nyní ohledně funkčnosti přátelství a jeho povaze. Jsou si snad blíže protipóly přátelství, kdy se vzájemné protivy doplňují? Či snad vzájemně si podobní jedinci?

Hodnota přátelství a přednosti vysvětluje Aristoteles s náležitostí vzhledem k příklonu lásky a dobra, která se k jedinci vztahuje subjektivně. Záleží pouze na zájmu jedince a také vzájemnosti i přízně, které přátelé nabývají. Mezi projevy neskryté lásky uveřejním vnímanou síť vztahů, která může být vytvářena na úkor užitku a užitečnosti, nebo také pohostinnosti či rozkoše. Za dokonalé přátelství lze pokládat takové přátelství, které je z nějakého důvodu stálé. Takové přátelství však nemůže žít a existovat bez vzájemné důvěry a lásky. Obecné pojetí přátelství ze záměru, ať už hovořím o zmíněné užitečnosti či rozkoši, které nejsou opláceny stejnou měrou, stávají se vztahy nefunkčními a končícími, takové svazky neodolají zrušení, nebo představují nevyrovnanost na přátelských pozicích. Aristoteles dále připouští také možnost odloučení, však pouze dočasného, neboť ztráta vzájemného styku znamená také ztrátu přátelství. S vyšším věkem se pojí vyšší ztráta zájmu o navazování nových přátelství. Starší lidé nemají přílišný zájem o společné soužití. K uzavírání přátelství dochází mezi lidmi ctnostnými, mezi lidmi, kteří pocítují potřebu záměrné volby, vznikající v souladu s jejich duševními stavy. Styk přátel má být doprovázen přívětivostí a družností, s dobrými vztahy je spojena potřeba vzájemného zvyknutí si na sebe, což se může jevit velmi obtížným. (Kříž, 1996, s. 207-209). Jak uvádí, (Kříž, 1996, s. 204), za dokonalé přátelství lze považovat vztah mezi lidmi dobrými a v ctnosti si podobnými, neboť si dokážou dobře přát. Mou

potřebou je přiblížit a uvést ještě jeden druh přátelství, o kterém se z publikace dozvídám informace, a to přátelství, vznikající na základě předností.

K bližšímu vysvětlení i porozumění poslouží příklad tohoto vztahu, podřízený a nadřízený. Zde je zřejmá nerovnost pozic, ačkoliv pokud jsou úkony tohoto přátelství oboustranně naplněny, může být přátelství pokládáno za vyvážené a stálé, rovné, (Kříž, 1996, s. 210). Rovnost není míněna v hodnotách právních, neboť přátelství zaujímá hodnotnějších pozic. Aby byl přítel dobrým přítelem, přejí si vzájemného dobra a dokážou milovat více, než být milováni. Narušujícím elementem je dychtivost, u níž osoba požaduje sebe-potvrzování vlastního mínění. U lidí si vzájemně podobnějších se stává přátelství stálejší, a tak stálejší lidé svou ctností brání a hájí věci dobré a přisuzují nepochybnosti svým přátelům. Z tohoto pohledu se přátelství jeví jako stav dlouhodobějšího trvání a integrity, jehož možná vrtkavá povaha je zde předně nežádoucí, stejně tak, jako se stávají nežádoucími vzájemné pochybnosti a nepřejícnost. Přátelství ve světě zastává podstatné role, neboť je základem společného, společenství. Vzájemná přízeň a náklonnost vede ke společným cílům společenství. A nabývá znamenitého prospěchu pro život. V důsledku vzniku přátelství následuje vznik společnosti a zde několika druhů ústav a pojetí uchopení moci a vlád u lidí. Tímto tématem nyní plynule navážu na následující úsek mé práce a budu se intenzivněji zabývat vztahy a podstatami fungování a řízení obce. Vymežím pozitiva, negativa, příznivosti i nepříznivosti možných typů vlád a stanovím tak filozofův pohled k jejich obecným charakteristikám, (Kříž, 1996, s. 217-218).

Obecnější názor chápání společnosti a státu u Aristotela nalézáme v díle Politika, navazující na Etiku Nikomachovu. Již v Etice se však alespoň z části věnuje pojetí vzájemných vztahů a rozpracovává základní myšlenky a poznatky o jejich podobě. Autor člení zřízení obcí na království, neboli obdobně řečenou monarchii, jehož zhoršenou odrůdou nabývá povahy tyranidy. Aristokracii, u níž vzniká špatným vládnutím oligarchie. A politeiu či timokracii, kterou označuje za horší hlediska, kdy přechází v demokracii, vládu lidu a jedná se tak o další z pokleslých forem vlád. Zmíněné formy vlád představuje na podobnosti vztahů, přirovnává monarchii ke vztahu otec – syn. Zmiňuje například, že hodnota otce při jeho vládě nad syny v monarchii nabývá zásluh nejvyšších, stejně jako jeho předků. Spojitostí demonstruje také ke vztahu k právům a k ústavě, (Kříž, 1996, s. 217-220).

Chápání filozofie politiky bylo hojně využíváno převážně pro praktická využití. Jak lze shledávat v historických událostech dějů, cíle předpokládaného záměru dosaženy nebyly, a přesto probíhaly války, spory a nepokoje s dalekosáhlými důsledky, (Patočka, 1994, s. 7-10). Způsoby pojetí forem vlád a formování názorů na politiku zapříčinil dále fakt, že Aristoteles občanem rovnocenného postavení společnosti nikdy nenabyl. Zárodky vzniku umísťujeme už do dob přítomnosti Aristotela na půdě Akademie. I ze složitých pozic vyvěrá politika, směřující hlavně k problematice využití, oproti srovnání s teoretickými úvahami jeho předchůdců. Na úkazech o vhodných i nevhodných formách vlád se jeví značná univerzalita modelu, s předpokladem platnosti pro celou společnost. Politický vývoj kolem pátého století je značně narušen. V průběhu snah mocenských zájmů systém dospěl až k tyranii občanů, přičemž do popředí vladařů jsou umístěny ústředními zájmy, zájmy osobní. Když by se území nepotýkalo s problematikami tohoto období vypjatých situací a rozporů, oblast Řecka a jeho vliv na Řím ve století čtvrtém, by se nejspíš ubíral jiným směrem a nedošlo by k tak velkému úbytku obyvatelstva, oslabování obcí a dalším událostem. Je však otázkou pouhých úvah, jak by svět na tomto místě následně vypadal, zde je prostor pro spekulace, nad nimiž lze jen polemizovat. V opozici k jiným územím teokratických koncepcí, občané Řecka nejsou vnímáni ve službách božích, i přes mytický charakter, se objevují znamenité příležitosti rozvoje osobností, neboť člověk zde není otrokem a tato příležitost zde není potlačena. „Člověk sice žije, vládne a padá skrze božstva, ale nikoliv kvůli nim.“ (Aristoteles, 1994, s. 26). Problémy politiky se snaží filozofové vyrovnávat ve tvorbě nejrůznějších struktur a konstrukcí k cílům, stabilizace, směrům výchovy se završením lidské autonomie, substance Bytí, kde se například Platón snaží pojit formu s theokracií a hledí do uskupení, jakožto jednoty, na což Aristoteles také reaguje. O znamenitých zkušenostech a znalostech v oblastech politiky nás informuje (Patočka, 1994, s. 28-31), v souvislostech vztahů s makedonským dvorem.

3.2 Člověk ve společnosti a státě

V aristokracii muž – žena, nalézám přívlastek větší na straně, které více dobro náleží. Význam timokracie nachází poměr vzájemných vztahů bratrství, kde vazby se slučují na základě jedinců převážně sdružujících se s velkou mírou podobností, nejen sklonů, ale také povah. Proto se projevuje značný chtíč rovnosti a stejnosti v přístupu, touhy jsou vedeny ke spolupracím a kooperacím prostřednictvím stejných

hodnot, které mají být mezi společnostmi spravedlivě rozděleny. Každé zřízení obce nabývá svých identit podle preferovaného druhu přátelství a každá společnost je přece jen založena na přátelství. Společenství nemůže být zcela fungující, jestliže existují neshody mezi přáteli, a to v nedokonalém přátelství, jako je již zmíněné přátelství pro užitek. Nemělo by docházet k roztržkám, nemístné jsou výčitky a také odplaty. Nedochází k udržování přátelství a společné vazby jsou tímto způsobem narušovány, (Kříž, 1996, s. 215-218). Lidé si mají prokazovat vzájemné úcty a přiměřeným úkonům. Měřítkem šíře hodnot přátelství se stává vzájemné chápání v životě jedince, míra sdílnosti. Pokud je člověk schopen ctít druhého, jako sám sebe, jsou tyto vazby smysluplné, neboť „*přátelství v nejvyšší míře se podobá lásce k sobě samému*“, (Kříž, 1996, s. 232-233).

Zamýšlím-li se nad otázkou, zdali milovat více sebe, či přítele, nacházím u Aristotela odpovědi jednoznačné. Přítele milovat natolik, jako dokážu milovat sama sebe, tak, abych svou sebelásku nevyužívala ke špatným účelům, jako je sebeubližování. Ač jsem samotářem a uvážím-li, že přítel kolem sebe nepotřebuji, Aristoteles dokázal tento můj názor uvážení spolehlivě vyvrátit. Ač mám se dále podělit, neboť schraňovat veškeré dobro pouze pro sebe, je sobecké a sobeckost mne činí nešťastnou. Vždy je ale lepší se dělit o dobro s lidmi známými, nežli cizími. I sebevíc blažený člověk má potřebu přátel. Potřeba přátel je ve štěstí i neštěstí. Pokud má člověk mnoho přátel, neopětuje nikomu přátelství plně, proto pravé přátelství nepřipouští přátel velké množství.

Vztáhněme se tedy k tomu, co vyvozuje širší uskupení. Vznikající útvar, stát, co se jím myslí? Co shledáváme pod definicí slova stát? Jaké představy Aristotelovo pojmenování podoby nabývá a čím se vyznačuje? Stát je pozdější odvozeninou schématu rodiny, pudově daným, větším sdružením obyvatel, jejíž rozsah má být přizpůsoben mezemi, v nichž se lze vzájemně znát, je organizační strukturou rovných a svobodných a plní funkci nejen společenství přirozeného pro člověka, ale také bezpečnostní, poskytující práva a zákony daného řádu a správu pořádku. Je jakýmsi produktem mezilidských smluv. Není mechanismem z nahodilosti. Stát slouží k péči, výchově, kontrole i regulaci jako činitel přátelského soužití mezi lidmi, veřejného života, aktivně se podílejících členů, na jeho utváření. Funguje jako výtvar lidí pro lidi. Člověk vynakládá úsilí pro potřeby daného státu a stát má zabezpečit potřeby lidem, být dokonalým dobrem, umožňující rozvoj hodnot a kvalit tak, aby byl

zajištěn mír z venku i uvnitř celku. Vede k tížené ctnosti a blaženost prostřednictvím pravomocí k moci, jež nemá být jako nástroj zneužívána. Je obhájcem práv na soukromé vlastnictví jako nepostradatelný prostředek v souvislostech rovných. Právo osobního soukromí je předpokladem pro ukotvení svébytných hodnot a postavení ve společnosti. Dále dělí práv přirozeně lidských a pozitivních, rozlišuje termín legality a legitimacy. Stát má zabezpečovat prostřednictvím zákonů zabezpečení s přihledem k dané situaci a v případě porušení stanovit postihy a sankce. Ústava má zajistit stabilitu, činitele ve funkcích zákonodárných, soudních a výkonných, v polohách rady, úřadů a soudnictví, s konkrétními pravomocemi, dohled na dodržování takto závazných stanov. Veškeré náležitosti státu se podle Aristotela mají přibližovat přiměřenosti, nám již známému středu, a to ze všech ohledů, ať se již jedná o rozlohu, počet obyvatel, majetek či počty stavů. Člověk je do uskupení nevyhnutelně spadá, neboť jak praví Aristoteles, mimo společnost je schopen žít pouze bůh, či zvíře. Oproti zvířatům se lidé shlukují na základě vůle a rozumu.

V komparaci srovnání, oproti Platonovi, jeví se spíše jako utopický idealista, nalézáme vysvětlení státu fenoménem komunistické stavby modelu. Nesouhlasně je vnímána zmínka o emancipaci, zrovnoprávnění žen veskrze s muži. Muž má být hlavní postavou s nejvyšším postavením řádného. Bůh je otcem. Rozporuplných vyjádření nalézáme dále v chápání majetku, jako společného vlastnictví. A kritice se nevyjímá se spis Zákony, ústavy Faleova, Hippodomova, lakedaimónská, krétská, kartaginská a zřízení Solóna. V pojetí státu se obrací také proti svérázné řeči sofistů, jejichž pojmání je ve smyslu místa určeného útočiště, kde právo hájit svých zájmů nalézají v seskupení slabší jedinci, opozicí zájmu silnějšího. S tímto názorem se neztotožňuji a nesouhlasím, ač se může jevit pravdivý. Neospravedlňuji jej ani v případech možného společného cíle. Podle mého názoru je tato stanova neakceptovatelným postojem, mířícím k nevyhnutelným střetům. Podle mne má stát ucelit zájmy ke vzájemnému pochopení, ne k boji proti zájmům jiným. A dále je opodstatněné kritice podrobena například Sparta jako společenství spoluobčanů, jako odbytíště, určené pro válku a boje, v rukou státní moci. K tomuto uskupení se vyjádřím s odkazem, podobně-smýšlejícího názoru k příkladu sofistů.

V díle Politika dále rozpracovává podrobněji strukturu zmíněných správných forem vlád království; aristokracie, vlády dokonalých; politeia, uspořádané demokracie. V kontrastu nesprávných forem vlád demokracie, chudobných;

oligarchie, bohatých, a tyranidy. Je zde samozřejmě riziko přechodu od vlád pozitivních k negativním. Monarcha se může stát stejně rychle tyranem, jako aristokrati oligarchy. (Kříž, 1998, s. 7-36).

Pojetí člověka ve společnosti a státě Aristotelem získává velkých zásluh přesto, že z Ústavy byl dochován pouze zlomek původního, a kvůli chaotickému řazení je ztíženo správné začlenění osmi knih do detailu návaznosti oddílů. Má však pro nás značný přínos do dnešních dob současnosti. Nicméně se alespoň částečně podařilo soustavě dopátrat a vyvodit tak základu, pro nás tak významného. Spatřuji chvályhodný humánní přístup a nalézám v něm značných sympatií. Podle mne pojem ideálního státu Aristotela je krásnou, ale neuskutečnitelnou představou. Nevymezuji se tezí možného přiblížení se k tomuto progresivnímu modelu, ale v jeho funkčnosti nespátřuji dlouhodobějšího trvání.

3.3 Vnímání jedince podstat lidské existence ve společnosti

Aristotelův filozofický pathos, hovoří o pojednání člověka, prožívajícím život v neustálém universalismu, žijícím bez zaujetí podstat, váhu příkládající stálému koloběhu práce a činností nařízených moci vyšší. Demonstruje fakt, že existenci touhy po úniku z reality vyvstává až v dobách kritických situací tísní, pocitech ztrát, utrpení, obav či bezmoci. Koncentruje, oproti Sokratovi či Platónovi, možnost subjektivního vlivu a staví do popředí podíl člověka na průběhu dějů. Do čela vkládá možnost změn s přičiněním jednotlivců, kterých dokáže jedinec dosáhnout prostřednictvím osobních zájmů. Mnohdy zavedení do zavedeného předurčenému systému upírá uplatnění možnosti vlastního uvážení a svobodného rozhodování v konkrétních situacích. Zbavuje preferenci víry nad rozumem člověka a jeví se mi značně racionální, když jedná o předloženém ideálu fungování na bázi mytického přesvědčení. Nabízí východiska úvah o vlastním prožitku a citu. Jedinec nyní nespadá do již zavedeného celku. K čemu ale nezbytně dochází, když do této struktury jedinec spadá?

Domnívám se, že následkem je nevyhnutelná dezorientace, nestabilita, pocit ztracení i zmatenosti. Člověk v pevném nuceném řádu mnohdy nepřemýšlí nad souvislostmi a záležitostmi své existence, nevěnuje se otázkám života a ustavičně svou pozornost upíná k přítomnosti zadaných prací. V předložené skutečnosti opomíjí věci jej obklopující a upíná s k cílům, shora zadaným. Jak také může člověk

stereotypního režimu života, stále opakované činnosti zadávaných úkolů přemýšlet nad jsouncem, když se zaobírá tímto plněním. Jak může vnímat svět v jeho celistvosti, když se zaměřuje na konkrétní zlomek z celkového úseku? A jak se může věnovat filozofii života, skutečnosti či pravd, když prahne po plnění činnosti v určitém omezeném rozsahu. Neznamená to zaujatost a tudíž vznik hranic, které mnohdy nedokáže ani netouží překračovat? Proč by měl nalézat smyslu a podstat, které se kolem něj nachází, když kroky směřování vedou k východiskům nutnosti konání svého poslání, (Patočka, 1994, s. 16-19). Proč by měl člověk nad těmito otázkami přemýšlet, proč by měl hledat jiných cest, když je na přidělené pozici vlastně spokojený?

Podle mého názoru je mnoho členů společnosti lehce manipulovatelných a podléhají nátlaku většiny, již se nechávají ovládat. Někteří tento způsob jednání ba dokonce vyhledávají a rukou moci a nadvlády se takto dobrovolně podřídí, neboť nedokážou nacházet projevu, podvolí se, jsou tak náchylní k poslušnosti a ztrátám vlastní identity. Spadají do područí skupiny, pro něž je snadnější být neviděn a jít v proudu davu, nežli prosazovat sebe sama. Proč se nechávat ovládat? Pro mnohé to znamená příznivější způsob žití. Protože pro většinu znamená jednodušší být ovládán, nežli ovládat. S úvahami o nazírání z jiných uhlů pohledu, jak jsem již zmínila, se setkávají až v úskalích a problémech, které jsou do průběhu vneseny a po období ustálení a stabilizace nastává opětovný útlum a zpětný návrat do systému koloběhu. Člověk pozbývá kontemplativních způsobů a nachází se v neustálém cyklu. Podle mne to znamená ztrátu ambic, útlak kreativity, i celkového smýšlení. Zamysleme se, proč člověk je i v dnešní demokratické době častokrát ušlapávána, je vůbec možných východisek či nějakého způsobu, se postavit a vzepřít? Nebo se člověk natolik obává sankcí či perzekucí následujících za počin svého jednání? Kde je identifikace hranice svobody slova? Kam je možno zajít bez vyloučení z dané společnosti a jejich norem? Co je přijatelné, a co již absolutně nepřijatelné, od čeho se norma odvíjí, čím či kým je určována? Lze najít univerzálních stanov platných pro všechny? Podle mne nikoliv. Využijí zde pořekadla. Jiný kraj, jiný mrav. Myslím si, že podmínek platných pro všechny lidi tohoto světa možno dosáhnout ke všeobecné akceptaci není. Usuzuji tak na základě již samotného možného nesouhlasu s akceptací mého názoru.

4. VYUŽITÍ TÉMATU VE VÝUCE K OBČANSKÉ VÝCHOVY A ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH VĚD

Význam filozofův pro výuku na školách shledávám z pedagogického zaměření v mnoha pohledech. Aristoteles je skvělým učitelem morálního, právního, etického či mravního konání a jednání. Stává se oporou v pojetí života jedince. Je vychovatelem působícím v psychologickém rozvoji, vnímám ho jako idol stálé aktuálnosti, je významným činitelem v sebe-pojetí člověka a hledání struktur vzájemných vazeb mezi lidmi. Jeho výroky se stávají svými tématy a zaměřením nesmrtelnými, učí zamyšlení se nad podstatami, prioritami a hledání vlastního uvážení v událostech z nejrůznějších okolností. Vybízí k přesvědčení sebe-poctivosti a motivuje k potřebám osobního rozvoje, spravedlnosti, směru k dokonalosti, jako tvůrce společnosti, bez níž člověk není schopen existence. Stát se dobrým, znamená přínos sobě, občanům, obci i rozsáhlejší konstrukcím, státu. Učí nesobeckosti a zájmu o přínos v okruhu přátel, známých i neznámých. Vede ke kolektivní spolupráci. Předpokládá cíle jednoty a správné funkčnosti vzájemných vztahů. Zaobírá se středem, jež je východiskem pro transformace formování skupin k činností, vzájemné důvěře a pochopení. Klíčovými stanovisky tíženého dobra je ctižádostivost chápání dokonalého dobra a touha poznání, vědění. Poukazuje na vhodné i nevhodné formy moci a vlády, které usměrňují ke znalostem tvorby vazeb pro osobnost vhodných i nevhodných, či dokonce přijatelných a nepřijatelných. Poskytuje možnost svébytnosti, autonomie a sebeurčení jedinci a nabízí možnost chápání existence ve své všeobecnosti i konkrétních rovinách.

Nalézám také další přednosti. Díky rozsáhlé terminologii, mnohosti termínů, pojmových aparátů a významů, vybízí k formování jazykových zdatností, orientace pohybu ve schopnosti umění vyjádření. Předkládaná svoboda a rovnost mezi občany nabízí možnost formy integrace, začlenění jednotlivce do celku bez ohledu na původ, barvu pleti či etnikum, bez ohledu na vzdělanost, vybavenost, vyznání či dosavadní schopnosti. Vnímám to jako pokus zabránit segregaci, diskriminaci, či nesnášenlivosti mezi lidmi, i jiných úzkoprsých postojů. Vyzdvihuje pojetí racionálního člověka - jako člověka, bez předsudků, k přijetí takového, jaký je, což je nutným předpokladem pro vznik stabilních hodnot a možnost pospolitosti ke konkrétním cílům. Učí mezilidským kontaktům a reakcím na možné vznikající situace. Učí nebýt sobeckým, hamižným, shovívavosti podlehnout majetkovým

výdobytkům, lakomosti, učí umění dělit se s ostatními a nabídnutí vzájemných pomoci, toleranci. Učí racionálnímu střídmemu, uměřenému uvažování. „*Poněvadž tedy podle všeobecného mínění nejlepší jest míra a střed, jest zřejmo, že i co se týče majetkových poměrů, nejlepší ze všech jest majetek, který zachovává střed. Ten zajisté nejsnáze poslouchá rozumu,*“ (Kříž, 1998, s. 167). Rovnost nade vše, a střednosti zvlášť.

Vzrůstající znalosti o něm nám rozvíjí uchopení doby historického kontextu a představě o tehdejších poměrech. Souvislosti s jeho osobností nám nabízí průnik do dějinných událostí a epoch historie, s nárysem obrazu dané doby, ve které se myslitel nachází. Nalézáme příkladné prvky ontologie, antropologie, sociologie, psychologie, politiky, etiky, práv a zákonů, mravní výchovy, přírodovědy, fyziky, matematiky a tak podobně.

Obecně lze shrnout fakt, že jeho rozmanitost a všestrannost témat je využitelná nejen ve výuce občanské výchovy a základů společenských věd, ale také v mnoha dalších jiných oborech, vědách i předmětech. Vede tak k rozvoji člověka v širokospektrálních směrech. Jedinec dochází k evidentnímu vyjasnění svých pozic, členství ve skupině. Nalézá významu a uplatnění své osobnosti v poměru pro celek, a celku pro něho.

ZÁVĚR

V závěrečných bilancích konstatuji, že shrnutím filozofie Aristotelovy, získáváme významných specifík pro vývoj názorů a myšlenek vzhledem ke světu, s proměnami v pohledu na člověka, strukturách chápání filozofie v její celistvosti s rozšířením o obory, jež do doby před-aristotelovy řazeny doposud nebyly a prostor v této disciplíně jim takto nebyl poskytnut. Mnohostranně se věnuje sofistickému postupům a utváří soubory rozsáhlých vědeckých prací, tříděných na základě metod zařazení do určitých okruhů, svého bádání. Vřazením přísné povahy úvah se vycházející převážně z filozofie jeho předchůdce, Platóna, formují myšlenky, dosud nepřítomné integrity člověka do sfér vlivu a podíl na dění ve světě a jeho svébytné autonomii. Ústřední postava hlavních historických posunů plodí zcela nové orientace následujících dějinných epoch.

Aristotelova filozofie na mne působí dojmem vzezření takové jednoduchosti, až se pro mne stává složitou. Nauka je poměrně značně obsáhlou a zahrnuje mnoha oblastí ve své konstrukci. Jádro všeobecného všestranného pojetí se postupně uchyluje ke konkrétnostem a zacílení k jednotlivé problematice. Líbí se mi pohled myslitelův na jedince, jako jedinečnost ve své roli, postavení a svébytnosti. Neshledávám pocit libosti v přílišné koncentraci některých pasáží, konkrétně u díla *Metafyziky*, oborům matematiky, fyziky a využití operací, kterými demonstruje analogii a návaznosti, neboť tyto předměty jsou mi poněkud vzdálené a pochopení je tím pro mne značně znesnadněno a ztíženo. Jakmile pocítuji možného porozumění něčemu, zjišťuji, že se rodí nových a dalších otázek. Snažně nalézám odpovědi, stále navazuji k dalším tázáním, A mne stejně jako na počátcích svírá dojem, že stále vím, že nevím nic. Ale i to je dobré vědět, přes fakt, že situace, do které se leckdy dostávám, je do značné míry deprimující a frustrující. Nacházím tím další motivace a inspirace ke stále hlubšímu bádání a hledání nových a nových odpovědí. Podle mne konečných odpovědí není, nebylo dosud dosaženo. Nebylo dosud nalezeno všech odůvodnění výpovědí o všem. Veškerost je směr, kterým se Aristoteles vydal, ačkoliv nemohl očekávat, že nalezne všech odpovědí, pokusil se nám poskytnout alespoň z části nástin toho, co pro něj vykazovalo poloh nejvyšších, nejdůležitějších. Pohybujeme se v poznání, stejně jako Aristotelova úvaha, v drahách. Má však jako tento pohyb svých počátků, průběhů i konců? Znamená to, že je možné dojít k závěru? Kde je ta hranice lidského poznání? Kde je ta pomyslná mez, kterou nelze

překonat? Opět se zamýšlím, napadá mne mnoho otázek, málo odpovědí. Je to život omezený časem či místem? Uvazuje nás tělesnost a forma, v níž se nacházíme? Do jaké míry jsme vázáni existencí na tomto světě či jakého významu nabývá bytost člověka na tomto světě a jakou pozici zaujímá? Co je domněnka, co pravda a co skutečnost? Všem těmto i podobným otázkám se v různých polohách Aristoteles věnuje. Je zcela na nás, do jaké míry se s jeho myšlenkami ztotožníme.

Po prostudování literatury různých autorů jsem však dospěla k souvislostem, nalezla bližšího pochopení a vyjasnilo se mi mnoho zákonitostí, jimž jsem bohužel přímo v dílech Aristotela dostatečně neporozuměla. Rozmanitostí jsem nabyla zcela bezprostředně nových jazykových schopností díky pro mne novým terminologiím a pojmům myslitele, a byl mi tím rozšířen i celkový způsob doposud tradičně pojímaného smýšlení. Ohromila mne soustava schémat struktur slovosledů, jež je filozof schopen využívat, v nichž se dokáže pohybovat. Neváhám podotknout, že jsem prostřednictvím uvědomělé přízně, takto koncipované filozofii, získala nový pohled na svět. Jeho rozpravy mne obohatily při pohledu na dosavadní existenci, život.

Největší úspěch, z děl filozofa, u mne zaznamenala Politika. A to z důvodu obsahu druhé poloviny publikace, kapitol sedm a osm. Na základě mého zájmu o děti a jejich rozvoj, jako budoucího pedagoga, jsou právě texty v závěru díla tomuto zaměření věnovány, a proto mne tak zaujaly. Získala jsem poznatky o rozdílech ideálního vzdělání podle Aristotela, v porovnání s dobou dnešní. Apeluje nejen na rozvoj rozumových a znalostních schopností, ale také tělesných zdatností. Prostřednictvím zájmu o stravu, péči, ochrany a tak dále. Rozvíjeno má být všestranně. Jak z ohledu gramatiky, tělocviku, hudby, kreslení, ve všestranné veřejné šíři, (Kříž, 1998, s. 285-305). Můj názor je, že se dnes již příliš neprosazují a nepodporují předměty tělocviku, výtvarných a hudebních oborů. Působí spíše jako druhořadé, doplňující předměty. Což si myslím, že je škoda, jelikož dětem pohyb i kreativita opravdu chybí. Třeba je to pouze můj osobní subjektivní pocit. Smím se plést. Přece jen, člověk je bytostí omylnou.

Domnívám se, že i přes svou neskutečnou píli a snahu Aristoteles nedosáhl, původně příliš vysoko vytyčených, cílů a nevykonal všech svých původně zamýšlených úmyslů plánů, nicméně dokázal mnoho a já se hodnotě osobnosti, vrcholného představitele starořecké filozofie, s vážností skláním, s pokorou, hrdostí,

respektem a vyznávám mu poctu, jemuž zásluhou právoplatně náleží. Myslím si, že studium filozofie bylo pro mne značným přínosem a upřímně doporučuji, přinejmenším základní seznámení s jeho díly každému jedinci. Myslím si, že spadá k základním znalostem, vzdělání a vybavenosti každého člověka.

PRAMENY A LITERATURA

Antická filozofie. ASMUS, Valentin Ferdinandovič. *Antická filozofie*. 1. Praha: Svoboda, 1986. 542 s. Bez ISBN.

ARISTOTELÉS. Kříž, Antonín. *Etika Nikomachova*. 2. rozšíř. vyd. Praha: Rezek, 1996, 496 s. ISBN 80-901796-7-3.

ARISTOTELÉS. Kříž, Antonín. *Politika*. 2. vyd. Praha: Rezek, 1998. 504 s. ISBN 80-860-2710-4.

ARISTOTELÉS. *O duši*. 2. nezm. vyd. Praha: P. Rezek, 1995. 298 s. ISBN 80-901-7964-9.

ARISTOTELES. *O sofistických důkazech*. Přeložil Antonín Kříž. Vyd. 1. Praha: Academia, 1978. 133 s. Bez ISBN.

DE CRESCENZO, Luciano. *Příběhy starší řecké filozofie: Pythagoras, Herakleitos a ti druzí*. Praha: Dokořán, 2010. 219 s. ISBN 978-80-7363-132-1.

KŘÍŽ, Antonín. *POETIKA*. 37. 1. Praha: Jan Laichter, 1948, Laichnerova Filosofická knihovna. 123 s. Bez ISBN.

PATOČKA, Jan. *Aristotelés: přednášky z antické filozofie*. Praha: Vyšehrad, 1994. 128 s. ISBN 80-7021-067-2.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Jana Kantorová
Katedra:	Katedra společenských věd
Vedoucí práce:	PhDr. Petr Zima, Ph.D.
Rok obhajoby:	2018

Název práce:	Pojetí člověka, společnosti a státu v Aristotelově díle
Název v angličtině:	The Concept of Human, Society and Polity in Aristotle's Work
Anotace práce:	Tato práce se zabývá člověkem v rozmanitosti. Člověk ve státě, ve společnosti, člověk jako bytí. Cílem je analyzovat člověka v Aristotelově díle.
Klíčová slova:	Aristoteles, stát, společnost, člověk, bytí, ctnost, dobro, etika, vzdělání, filozofie.
Anotace v angličtině:	This work is about person in a variety. Person in the state, in society, human as a being. The aim is to analyze a person in Aristotle's work.
Klíčová slova v angličtině:	Aristotle, state, society, human, being, virtue, good, ethics, education, philosophy.
Přílohy vázané v práci:	
Rozsah práce:	48 stran
Jazyk práce:	Český jazyk